Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXXI КВІТЕНЬ — 1980 — APRIL Ч. 4 (362)

diasporiana.org.ua

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month except August by the Nowi Dni Co. Ltd. in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко, Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастирський, Ярослав Харчун, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 долярів
США — 12 долярів
Всі інші країни рівновартість 12.00 долярів американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на "NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобрітанії:
Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:
Mr. S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чікаго і околиці:
Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філядельфію і околиці:
Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:
Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:
NOWI DNI
Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Микола Руденко — ПОЕЗІЇ 1
Остап Тарнавський — ПИСЬМЕННИЦЯ ДАЛЕКОГО СВІТУ (II) 3
Петро Косенко — СОНЕТИ 6
Редакція — КОНКУРС "НОВИХ ДНІВ" 6
Леся Богуславець — ВИХОВАННЯ 7
Олександер Зозуля — ЗУСТРІЧ З СЕСТРОЮ 8
В. Мошинський — ДУНАЙСЬКЕ КОЗАЦТВО 9
Гелій Снєгірьов — НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ 13
Роман Ільницький — МІЖНАРОДНІЙ ГЕЛЬСІНКСЬКИЙ РУХ І УКРАЇНА 18
Петро Одарченко — УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ (XVII) 20
Я. Кушнірук — ПУЧОК ДНІПРОВОЇ ЛОЗИ 22
Олексій Коновал — ІЛЮЗІЯ 23
А. Юриняк — "ХЛІБ НАШ НАСУЩНИЙ Г. ГОРДІЄНКА" 25
Дмитро Чуб — НОВИЙ ТВІР УЛАСА САМЧУКА 26
Яр Славутич — ЦІННА ПРАЦЯ ПРО УКРАЇНСЬКИХ ПОСЕЛЕНЦІВ У КАНАДІ 27
Олена Несіна — КАРЛ МАРКС І ПАНАС ФЕДЕНКО 28
Гаврило Гордієнко — НОВИЙ УСПІХ НАУКОВЦІВ 29
Лев Яцкевич — НА БЕЗДОРІЖЖЯХ ВСЕСВІТУ 31
ВІД РЕДАКТОРА 32
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ 34
ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ 36

На першій сторінці обкладинки:
В. Мошинський "Запорожці над Дунаєм".

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріялів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріяли.

Рік XXXI

НОВІ ДНІ

·NOWI DNI·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

квітень 1980 р.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

З НАГОДИ ВЕЛИКОДНІХ СВЯТ "НОВІ ДНІ" СЕРДЕЧНО ВІТАЮТЬ УСІХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ, СПІВРОБІТНИКІВ І ЧИТАЧІВ ТА БАЖАЮТЬ ЇМ ДОБРИХ ПОЧУВАНЬ, СИЛ І ЗДОРОВ'Я.

Видавництво, редакція і адміністрація

Микола РУДЕНКО

СУДДЯ

Я сам себе від себе відділив.
Ми в двох тепер живем — суддя й підсудний,
Суддя лежить серед осінніх злив,
Де сон під обеліском непробудний.

Та він живе, живе в моїх ночах,
Сузір'я чуб перебирають русий,
Читає він запитання в очах:
— Який же ти суддя? Ти ще безвусий...

Хіба ти встиг пізнать життя земне?
Тобі відома лиш окопна стужа.
Де парво в тебе, щоб судить мене,
Вже зрілого, досвідченого мужа?

Поверх губи ворушиться пушок,
В німих очах прихована скорбота.
— Безвусий? Так... Але від пелюшок
І я, і ти — це є одна ісота.

Якщо від тебе відібрати те,
Що я несу в твоє життя щоденне, —
Болюче й радісне, гірке й святе, —
Ким будеш ти на старості без мене?

Ось поруч у могилі сплять брати
У гімнастьорках та бушлатах чорних.
І сіє дощ над ними з висоти
Слова, розтерті в зорях, ніби в жорнах.

Хотів би ти цього чи не хотів —
Щодня рушай сюди на сповідання,
Бо в тих словах відгомони світів,
З якими ви шукаєте єднання.

О, те єднання буде нелегким!...
Щоб стати в небі совістю земною,
Тобі належить завжди буть таким,
Як в ті роки, коли ти звався мною...

...Розплющив очі: поруч син стоїть.
Не пам'ятник, не сон — живий і сущий.
Обличчя в сонці — мов чеканна мідь.
І то був я...
Той самий...
Невмирущий.

Микола РУДЕНКО

НЕОБХІДНІСТЬ

Я задихався від образ та болю,
Коли кипів у тому казані,
Де сивий Всесвіт попри нашу волю
Свій сплав готує на прийдешні дні.

Мене живила не уяви бідність:
Мовляв, життя чи смерть — мені дарма...
Я пізнавав залізну необхідність,
Поза якою вибору нема.

Природа рішень не прийма лінивих —
Нехай на попіл вигорить душа,
Але із тисяч виходів можливих
Вона тобі єдиний залиша.

Ти в нього підеш, хочеш чи не хочеш,
Неначе вагонетка в колію.
Якщо в дорозі ненароком збочиш,
То знай, що у бою —
як у бою...

Я не стогнав — не дозволяла совість.
Я тільки сам до себе говорив:
Яка ж тут може бути випадковість,
Коли ми всі йдемо в один прорив?

Хтось мовить: звичайнісінька фатальність.
Від долі не сховатися ніде...
А я кажу; це є відповідальність
За те, куди сумління нас веде.

Ген видно вже вершини перевалу,
Поза яким із різних мов і доль
Єдина плоть вселюдського загалу
В собі з'єднає міліарди воль.

Ми перед небом не безликі вівці.
Ми переможці космосу нові,
Що мусять,
мов прудкі червонокрівці,
Заповнить вени Всесвіту живі.

Нікому не принизить нашу гідність...
І нам на долю нарікать не варт:
То майбуття висока необхідність,
А все вчорашнє —
лиш суворий гарт.

■

Думає сонце житом-пшеницею,
Думає небо рясними дощами;
Думає скеля живою криницею,
Що жебонить ручаєм між кущами.

Думає осінь кленовим золотом,
Думають весни вербовим пухом;
Думає кузня ковадлом і молотом,
Думає колесо вічним рухом...

І, заклопотані власники долями,
Щоб не карали себе ми потім,
Думаймо,
Чесні братове,
мозолями,
Котрі нажиті
трудом і потом.

■

Знов за вікном холодний морок,
Дерева в сніговій журбі.
Мені вже незабаром сорок —
Вік генеральський, далебі.

Той час, коли сивіють скроні,
Перед дощем болять кістки
І прагнеш зважить на долоні
Свої поразки й помилки.

І ось вони — твої поразки:
Хоч не чинив нікому зла.
Та рибка з пушкінської казки
Під берег твій не припливла.

І все ж, якби тобі спочатку
Пригаслу молодість вернуть,
Ти б знов згорнув шинелю в скатку
І повторив ту саму путь.

Йдучи по зимах і по веснах
На незнайомі рубежі,
Ти б скрізь шукав прямих і чесних
І руку б не подав ханжі.

Вклонився б не отим мундирам,
В яких давно кублиться міль,
А людям відданим і щирим,
З якими ділиш хліб і сіль.

І замість слави та пошани
Як вияв добрих запорук
Хай будуть знов рубці, і рани,
І теплий потиск чесних рук.

■

На ланах — із масними скибами,
На річках — із прудкими рибами,
На лугах — з молодою травицею,
На говерлі — з квітками-царівними
Розмовляю,
неначе з рівними...

І не треба слави зірчастої —
Хочу стати їхньою часткою.
І не треба дзвеніти медалями —
Продзвеню світанковими далями.
На могилі ні сліз, ні споминів:
Я вплетусь в павутину із променів.

Через тисячу років заново
Ляжу в трави росою бузковою,
Щоб навчить глибину океанову
Розмовляти людською мовою.

ЛІС НА ШИБЦІ

Є таїна в зимовій хаті.
Ти їй належне віддаси:
З якого світу волохаті
На шибку падають ліси!

Кому запало їх створити?
Невже, вдивляючись у сни,
Зима жадає повторити
Діяння сонця і весни?...

Мені подумалось, до речі,
Що в цьому є висока суть:
Вогонь і надра холоднечі
Ті ж самі образи несуть.

Вони обмінюються ними,
Пульсують, прагнучи злиття.
І творять весни, творять зими —
Буяють в просторі життя.

Микола РУДЕНКО

Остап ТАРНАВСЬКИЙ

ПИСЬМЕННИЦЯ ДАЛЕКОГО СВІТУ

(Закінчення з попереднього числа)

Час війни і революції, великі дні будування української державности не сприяли творчості. Галина Журба схарактеризувала ці роки у своїх споминах так:

"Хто б цікавився літературним життям цих років нашої національної революції та війни, то йому можна сміло сказати: "Його не було". Це ж були роки державнотворчого пориву, боротьби, захоплень, радости, розпуки й жаху. Люди горіли, змагалися, говорили, сварилися, метушилися, воювали зброєю та словом, але ніхто не писав. Писали тільки публіцисти".

Галина Журба теж поринула у громадську роботу, що її продовжувала згодом на еміґрації, спершу на західних українських землях, а далі і на чужині. Цей інтерес до громадського життя, до живих проблем українського народу, віддзеркалений у її творах.

Після виходу з Києва разом з відходом української армії, Галина Журба опинилась у Тарнові, в Польщі. Тут тимчасово був осідок уряду Української Народної Республіки, тож і спинився тут великий гурт діячів, що дало почин для культурного життя. У Тарнові в 1921 р. вийшла книжка Галини Журби під назвою "Маланка". Це сценічний етюд, написаний віршем. Галина Журба не тільки любила поезію, але й сама вивчила техніку віршування і часто писала вірші, навіть вже на схилі віку. Дві наступні сценічні картини — "Метелиця" і "В перелеті років" — були надруковані в журналі "Нова Україна", що виходив у Празі в 1922-1928 роках під редакцією Микити Шаповала-Сріблянського.

Період революції став темою двох її повістей, що принесли Галині Журбі розголос і навіть літературну нагороду. В 1933 р. вийшла друком у видавництві Івана Ґіктора у Львові повість "Зорі світ заповідають". За цю книжку Галина Журба отримала літературну нагороду Товариства Українських Письменників і Журналістів. У 1937 році у видавництві "Батьківщина" у Львові вийшла друга її повість "Революція іде". В цих повістях письменниця ставить наголос на суспільні рухи, що пройшли українською землею й у висліді яких український нарід міг посягнути по державну незалежність. В обох повістях немає окремих героїв, головну ролю відограють маси, що й репрезентують той загальний народний під'йом до незалежного життя на українській провінції під впливами революційних дій, що проходять у містах і промислових осередках.

Літературознавець Ярослав Гординський у рецензії на книжку "Революція іде" писав у літературному двотижневику "Назустріч" так: "Масові рухи — це проблема повістевої творчости Галини Журби. Реакція волинського села недалеко Кременця на революційні події в Україні в 1917 році — ось сюжет повісти "Революція іде".

Ярослав Гординський, що належав до критиків не дуже щедрих на похвали, і писав критику тільки тоді, коли твір заслужив на увагу, — знайшов у цій повісті і головну прикмету письменницького таланту Галини Журби: оцю її просто біологічну близькість до українського селянина і до української землі.

Але обидві ці повісті, хоч і здобули письменниці розголос і знайшли признання у критики, — це не головне письменницьке слово Галини Журби, це не ті твори, що характеризують її письменницький талант і репрезентують її письменницьку місію. Такий твір написала Галина Журба згодом, вже після другої війни, в далекій, чужій країні за океаном; це повість про ту землю, де вона народилась, де прожила свої молоді роки, — автобіографічна розповідь про своє дитинство.

До появи цієї автобіографічної розповіді проминуло в житті письменниці двадцять років, важливих подіями та особистими переживаннями і трагічними перипетіями — втеча ледве з життям з палаючої Варшави, і смерть чоловіка під час переїзду в еміґрацію.

За словами самої письменниці автобіографічну розповідь "Далекий світ" писала вона тричі. Перша версія була написана ще в тридцятих роках, коли Галина Журба разом із своїм чоловіком, письменником Антоном Нивинським-Чикмановським, жила на Волині, а потім у Львові. Рукопис цієї першої версії пропав під час втечі на захід у 1939 р. Перебуваючи у Криниці, в роках 1940-1943, письменниця відтворила цю розповідь, чи радше розповіла наново про своє дитинство. Та знову, втікаючи з Варшави, залишила рукопис у горіючому місті і він там пропав. Переїзд за океан в 1950 р. був, як для всіх воєнних втікачів, єдиним виходом у безвихідному становищі. Галині Журбі було вже в той час понад шістдесят років. Нової країни поселення, з її своєрідним побутом, вона не розуміла і не хотіла розуміти. Третя редакція цієї автобіографічної розповіді, що писалась в повному осамітненні письменниці, в задушливій кімнаті на піддаші в одному з завулків Філядельфії, на старій, привезеній з Европи скрині, що служила за стіл, ближча письменницької правди, ніж попередні її версії. Тепер письменниця вже не шукала контакту з довколишнім, що було для неї чуже і неприхильне, та й легше було їй перенестись у той далекий світ дитинства, що був для неї найближчий і найрідніший. Незвичайною була і поява цієї книжки в 1955 р. Хоч і жила письменниця в США, де найчисленніша україн-

ська група поселенців і найрухливіша, то її книжка друкувалась у далекій Арґентіні, у видавництві "Перемога", що видавало теж журнал "Пороги". Друк книжки затягнувся, письменниця — хоч жила в убозтві — мусіла ще й підтримувати видання своїми фондами, та й вийшла ця книжка дуже бідно, на дешевому жовтому папері, що не сприймав однорідно друкарської фарби. (Не даром письменниця вважала за відповідне видати друге видання цієї книжки, що вийшло фотодруком ще й прикрашене родинними фотографіями, в 1978 р.). Згодом власник "Перемоги" С. Кравець друкував і наступну книжку Галини Журби — роман "Тодір Сокір", вже в Нью-Йорку, куди він переїхав після ліквідації видавництва в Буенос Айресі в 1957 р.

Критик Юрій Шерех, рецензуючи "Далекий світ", поставив цей твір як продовження перших двох повістей письменниці. Він писав у журналі "Нові дні" в 1956 р. так:

"Революція іде" та "Зорі світ заповідають" Галини Журби не мали прямого позначення автобіографічности, але сприймалися так. У "Далекому світі" карти розкрито. Може тому, що ми відсунулися в глиб часу, від дорослого віку в дитинство. А може тому, що авторці легшою здається тепер самокритичність".

Далі Шерех визначує, що книжка Журби — це "фраґменти давно вже відмерлого життя польського дрібного поміщицтва й економства на Правобережній Україні в останньому десятиріччі дев'ятнадцятого віку". Розгляд Шереха — це намагання розкрити тайну письменницької особистости Галини Журби, шукання мистецької правди в цьому творі. Для критика непереконливо звучить уся політична балакучість письменниці, що спрямована проти польської шляхетщини. Справедливо дивується Юрій Шерех, як це письменниця, що вийшла з цього середовища, так гостро його засуджує. Для Шереха — це фальш і дешевизна.

Та тут саме вся загадка письменницької особистости Галини Журби, яка свідомо зірвала з задерикуватою, напушеною панськістю польської шляхетщини і пішла за українською стихією. Роки дитинства Галини Журби — це перехідний змінний час — час революційних зрушень, що змінили в основі старі порядки і давні форми життя. Самий характер письменниці, — що його пізнаємо з її автобіографічної резповіді, — впертої, неприборканої дівчини, що постійно бунтувалась проти накинених форм у родині та й у суспільстві, повів її від штучно плеканої, позірної консервативної традиційности, що сама себе пожирала безпринципністю, туди, де наростав бунт і де підготовлялась революція. Варто пригадати, що всі інші члени сім'ї Домбровських залишились у польському середовищі: дві сестри і брат Галини Журби. Одна з сестер була діяльна в польській літературі. Це підкреслює винятковість оцього, як каже Маланюк, "мужеського" чину письменниці. Він не прийшов їй легко, а вимагав довгої внутрішньої боротьби й того глибокого сильного рішення, що приходить після такої внутрішньої боротьби, коли на терези поставлено всі арґументи і "за", і "проти". Тож і не дивно, що письменниця розкриває у своїй розповіді всі ці арґументи, наразившись на закид в "політичному балакунстві". Хто мав нагоду слухати Галину Журбу як вона розповідала про смерть свого батька, що згинув зарубаний власними селянами, які — зрушені революцією — підняли бунт проти поміщиків і їхніх служителів та почали грабити поміщицькі маєтки, — не міг не дивуватись її рішучому засудові, коли вона закінчувала цю розповідь словами: "Так йому і належалось!" Немає сумніву, що Галина Журба найбільше цінила й любила у своїй сім'ї батька. Про це ясно говорять сторінки "Далекого світу". Але її політичні погляди були формовані не сентиментом, а свідомістю тієї реальности, що завела її на бік української революції.

Перші повісті Галини Журби писані в манері, що властива оповіданням її з довоєнного періоду. Ярослав Гординський визнав мистецьку вартість розповідної манери її повістей, але він теж і говорив, що "навіть великі громадські почування, як патріотизм, мусять перемінитись не тільки у людські вчинки, але й чисто людські, великі почування, перетворені у пристрасні людські постаті, що горять і спалюються і творять своєю волею". І цей критик вимагав від письменниці, щоб "події (в нових її творах) ми могли бачити через більше сконденсованих героїв повісти".

Галина Журба не дуже прислухалась до голосу критики. Але ці думки Гординського мусіли звернути її увагу. Її автобіографічна розповідь — це і є шукання отого героя з людськими почуваннями і пристрастями.

Галина Журба виплекала й твір, що його сюжет побудований на героєві, якого вимагав від письменниці критик Гординський. Це роман "Тодір Сокір", що вийшов у видавництві "Наша батьківщина" в Нью-Йорку в 1967 р., як перший том задуманої трилогії. Цей твір — це вислід послідовної праці довгих років. Викінчення першого тому взяло письменниці п'ять років.

Тема "Тодора Сокора" знову з того "далекого світу", що його письменниця так добре знала. Картини життя у дворі поміщика — картини живі, кольоритні, просто перехоплені з дійсного побуту. Галина Журба, протягом довгих років змагання за письменницький стиль, відсіяла романтичний патос та імпресіністичний малюнок, що властиві обидвом першим повістям, "Зорі світ заповідають" і "Революція іде", і дала перевагу реалістичній розповіді з широкими картинами побуту та притаманним їй суб'єктивним інтерпретуванням подій. Вартість твору у самій розповіді, у сценах і розмовах, що взяті з життя і тому повні безпосередньої свідомости. Це безперечно документ часу, написаний у манері епічної розповіді, з великою увагою до подробиць, з вантажем описового матеріялу, пейсажного, етнографічного і навіть інтелектуального, що характеризує той час і людей.

Галина Журба писала з якоюсь спеціяльною, можна сказати професійною відповідальністю. Безперечно письменниця все своє творче життя

носила у собі задум написати книгу, що відповідала б творчим пориванням та ідейним настановам "хатян", книги про героя, що мав би бути богорівний. Та Галина Журба не шукала свого героя в мітології, хоч і прагнула дати — як це визначили "хатяни" — героя вільного, сильного, розумного і гарного. Вона шукала його в гуманізмі, що став основою її світогляду. Українське письменство Галина Журба бачила, як постійний вогник гуманности, для неї наше письменство було постійно людяне і людське і його найбільшим виразником був Шевченко. Тож і вимагала вона від сучасного письменника, щоб він затримав ці демократичні, гуманістичні традиції, що їх плекали і Марко Вовчок, і Леся Українка, і Драгоманів, і Франко, і щоб він намагався піднести оці традиції на рівень сучасних вимог, як прапор.

"Не тільки ідею великої, справжньої гуманности, людяности, справедливости й волі — пояснює Галина Журба цю вимогу до письменників у своєму есеї "Письменник та його супровід" ("Слово", збірник 1, 1962, 288 ст.), — але ідею самої людини. Сьогодні говориться багато про зворот до Бога як найвищого ідеалу Добра і Мудрости. Це високі символи, абстракти, мало досяжні розумінню людини, широкому її недосконалому апаратові мислення, і навіть філософам, а досягнення цього ідеалу практично поготів. Світ християнський, з вічним криком про Бога, щораз глибше поринає в гріховність. І не Бог, мабуть, спасе його, а сама таки людина, якщо вона не знищить себе саму, разом з цим світом. Отже зворот до конкрету, до осяжности, до людини. Бог — неосяжність, незбагненність і сумнів. Людина — конкрет, що лежить у межах нашого розуміння, нашої пізнавальности, самоосяжности... Ідею нової людини, в найвищім розумінні, її відродження, чи народження, здвигу з її занепаду, мусить поставити перед собою і наше письменство. Завдання і довершення його велике. Велика сила мисленної й духової натуги, заглиблень у себе та саму проблему. Але проблема ця розгортає перед письменником широченні обрії можливостей і шукань, зворушень і знаходжень. Кладе на письменника великий тягар. І треба знайти снагу двигнути його".

Це визнання письменниці, що сама хотіла стати виразником такого завдання і довершення. Тритомний роман, що його задумала Галина Журба, це вислід змагання письменниці дати твір, що показав би її широкий гуманістичний світогляд, розбудований роздумами і досвідом довгого життя. Може й завеликі завдання поклала перед себе письменниця. Та вона прийняла виклик і попробувала створити героя, вільного і сильного, що його висунули творці "Української хати". Навіть якщо письменниця не здобула повного успіху, бо її твір залишився незакінчений, то її посягання до цих височин творчости — це письменницьке досягнення.

Широкий гуманізм письменниці, що збуджував у неї скептичну поставу до всякої релігії, спрямовував її у реальне життя, де в осередку людина з її щоденними турботами, щоденною боротьбою за життя, щоденними змаганнями за повноту життя. Тож і реалізм та автобіографічність у Галини Журби не випадкові. Їх письменниця обрала свідомо. Вона й сама пише про це в есеї "Письменник і його супровід", пояснюючи, що наше письменство "як переживало свого часу добу народництва, а після — відгуки світового романтизму, імпресіонізму, реалістичної повісти (доба Винниченка) і бурхливо-революційний вибух хвильовизму, так тепер переживає добу автобіографізму".

Галина Журба шукає початків цього автобіографізму в західній літературі, головно у французькій (Ромен Ролян, Андре Моруа) і стверджує, що "сучасний письменник здебільша уникає абстрактних сюжетів, не цікавиться вигаданою тематикою, усе охітніше звертається до найближчої йому дійсности", щоб вкінці подати таку заяву, неначе своє письменницьке кредо:

"Доба автобіографізму, яку на мою думку, письменство наше тепер переживає, — явище виправдане і неминуче. Воно виконує свою історичну функцію та залишиться в історії нашої літератури, як документація часу, як можевий етап між умираючим світом і цим, що народжується, чи має народитись. Завдання сучасних письменників наших укласти в нього всі наші вартості духові, моральні, ідейні та мистецькі, з глибоким розумінням нашого історичного завдання та відповідальности. Пишемо ж не для "сьогодні" тільки, а більше, може, для "завтра", в яке переходимо самі нашими творами та з яких це "завтра" судитиме нас. — Що мусіли, могли і що дали українські письменники "великого ісходу" 1944-1960 рр.? Це головний стимул сучасного письменства".

Якщо й не згоджуємося з Галиною Журбою у визначенні "стимулу сучасного письменства", то мусимо визнати за нею правду, що це був стимул її письменницької діяльности.

"Тодір Сокір" — це й є ота книга, що письменниця задумала її згідно з її власним визначенням завдань і відповідальности українського письменника. Галина Журба підкреслювала, що письменник повинен писати про те, що найкраще знає. Тож і автобіографічний роман отримав її повне схвалення. "Тодір Сокір" не відбігає від автобіографізму. Це не так продовження, як доповнення "Далекого світу", хоч і не у формі особистого спогаду, а в формі широкої розповіді про життя в Україні на переломі доби. У своєму відповідальному ставленні до письменницької праці Галина Журба усвідомила, що це її відповідальність, її обов'язок написати про той неповторний час, що його пережила вона у дитинстві в Украї-

"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ

ВАШИХ ПОРАД І ДОПИСІВ

НА РІЗНІ ТЕМИ НАШОГО ЖИТТЯ.

ні. У розмові письменниця, що в останні роки відчувала вже й трудність працювати за столом, твердо заявляла: "Я мушу це написати, бо хто, крім мене, може це зробити. Я одна залишилась з цього "далекого світу" і мені приречено про той світ написати".

І це своє завдання Галина Журба виконала, заслуживши собі місце в українській літературі як письменниця того "далекого світу".

Петро КОСЕНКО

ПАНТЕОН

(сонет)

Каракас, як завжди — усміхнений і гожий:
В гармонії злились адобе і бетон,
Стрункий до неба знявся красень пантеон
На дивний обеліск віків минулих схожий.

Дивлюсь на вічність я у світі цім прохожий;
Горить на бані хрест, немов новий дублон,
Навіки тут спочив Libertadór Simón*)
Безсмертний у віках, посланець неба Божий.

Згорів за рідний край Болівар в чужині
І був похований в позиченій труні,
Та в славі прахом він вернувсь на батьківщину.

Дивлюсь і думаю: коли то й наш Симон
Повернеться на славну, вільну Україну
В заслужений величний диво-пантеон?!

24-го травня 1979, Рочестер, Н. Й.

ЖАХ

(сонет)

Колись я бачив жах: тримаючись за мари,
Брели живі мерці — в лахміттях кістяки,
А навколо — кільцем вівчарки й німаки, —
То наших полонених гнали до кошари.

Причаївсь мерзлий брук, завмерли тротуари,
Лиш в небі крякали сполохані граки...
Нараз зза рогу вирвались якісь жінки
І кинулись до мар, та вартові гусари

Умить з суворим "Halt!" метнулись до жінок.
Почулись постріли. Мов стятий колосок
Упала перша з них. Шарпнулись полонені,

Та варта враз до них:
"Zurück! Verboten! Halt!"
Ще мить — і спалахи оглушливі, вогненні
Укрили трупами бруківку і асфальт.

---

*) **Симон Болівар (1783-1830) — державний і військовий муж, який допрогодив до незалежности Венесуелю, Коломбію, Болівію, Еквадор і Перу. Народжений і похований у столиці Венесуелі Каракасі.**

Петро КОСЕНКО

ТАКА ХОРОША ТИ...

(сонет)

Така хороша ти була тоді весною
В ту прісноп'ятну сріблясто-білу ніч!
Не міг я відірвать на мить від тебе віч
Красою вражений твоєю неземною.

Діяною в ту ніч здавалась ти сумною,
А я горів тоді бажанням нових стріч!
Та не судилося: при світлі тьмяних свіч
Над передчасною схилився я труною

І вперше доторкнувсь устами уст твоїх
З печаттю смертною холодною на них,
А потім в світ подавсь і досі в нім блукаю...

І якби я не жив — самотньо чи в гурті —
Я Милосердного щодень молю-благаю
Зустрітись нам хоч раз в загробному житті!!!

28-го червня 1979, Рочестер, Н. Й.

КОНКУРС "НОВИХ ДНІВ"

Відзначаючи 30-ліття "Нових днів" і виконуючи побажання читачів-жертводавців, проголошуємо конкурс на

ТРИ НАГОРОДИ

за найкращі твори й статті, що були надруковані в "Нових днях" за час від січня 1979 до березня 1980 року включно.

НАГОРОДИ:

1. **За найкращу новелю, оповідання, поезію чи інший літературний твір — 100 дол.**
2. **За найкращу статтю, рецензію або есей — 100 дол.**
3. **За найкращий спогад, репортаж або нарис — 100 дол.**

УМОВИ КОНКУРСУ

У конкурсі можуть приймати участь усі співробітники і передплатники "Нових днів". Листи, з назвами творів, слід прислати в окремій закритій коверті з позначкою "конкурс", до кінця липня ц.р. на адресу редакції. У листі треба подати такі дані:

1. Прізвище автора й заголовок найкращої, на вашу думку, новелі, оповідання, сторінки поезій чи іншого літературного твору.

2. Прізвище автора й заголовок статті, есею чи рецензії.

3. Прізвище автора й заголовок найкращого спогаду, репортажу або нарису.

4. Своє прізвище й адресу.

5. Чи підтримуєте думку про щорічний подібний конкурс.

Коверти на конкурс будуть відкриті в серпні, а нагороди оголосимо в одному з осінніх чисел "Нових днів". Нагороди дістануть автори, які отримають найбільше присланих голосів.

Леся БОГУСЛАВЕЦЬ

ВИХОВАННЯ

Зійшлися якось у нас знайомі, щоб, як годиться, двадцять п'ять років подружнього життя кумів справити. Випили по чарці, побажали їм щастя-здоров'я, а потім стали минуле згадувати: як ми гуляли та парувалися.

— Щасливі були часи, — зідхнула кума.

Пізніше згадали більш продуктивний період життя, коли в кожного двоє-троє діточок знайшлося. Клопітний був час, але теж щасливий, згодилися усі. А далі мова почалась про те, як стали наші дітки підростати, а з ними й наші нарікання і турботи.

— А я не дочекаюся, коли мої виростуть, — перечила одна із молодших. — Коли кризи будуть, — в паніку не впаду. Без крику й галасу все полагоджу.

— Це воно тепер так говориться, але як прийде лихо — почухаєшся, де й не свербить, — каже їй старша. — Ото тільки й спокою поки малі, а з старшими вже як трапиться: коли середа, а коли й п'ятинця. Хіба що одружаться, отоді вже, тихо заживемо.

— Еге якраз, — сміється кума. — Тоді, мої любі, ваші клопоти тільки почнуться.

А я стою і не знаю, кому з них вірити. Чи моє щастя минуло, чи я тепер щаслива, чи, може, воно, як мрія, чекає мене у майбутньому?

Пізніше розмови перейшли на те, як тих дітей виховувати найкраще. Одні доказували, що найважливіше — це дисципліна. І власне брак її і є причиною усього лиха. Другі так само палко переконували, що бажаних результатів досягнеш лише любов'ю. А решта хитали головами і рекли: "Як воно вже таке вродиться, то хоч ставай догори дриґом, нічого не поможе". Вони перебирали у приклад своїх знайомих і з жалем питали:

— Ну, скажіть, де тут справедливість? Іншій дитині не приділяли ні тепла, ні часу, а дивись — дочки й сини виросли, як із води. Все гарні, роботящі і розумні. А ми робимо усе по приписах, здається, створюємо ідеальні умови, а воно ж росте, ні в тин, ні в ворота.

Тут і я розумне слівце вставила.

— Усе тут, — кажу, — від вдачі залежить. Капосні ґени винні... От як почали наші дітки старшати, стали і ми з чоловіком, вперше в житті, одне до одного приглядатися та вгадувати, в кого вони вдалися. А далі забажали взнати все про рідню з протилежного боку, про їх нахили та вчинки до п'ятого коліна. Треба ж довідатися звідки в наших нащадків взялися впертість, інертність та інші недотягнення. Все ж легше на душі, коли знаєш, що все генетика накапустила, а власної вини зовсім немає.

— Якраз, — перечить мені знайома. Хіба не знаєш? Хоч круть, хоч верть, а за виховання дітей винна завжди лише жінка!

— Звичайно, — хором озвались чоловіки, — це ж ви їх виховували!

— А ви, де на той час були, у гостях? — питаємо обурені.

— Хіба їх переконаєш? — каже кума. Ото, краще, мовчи та мак товчи.

Аж тут сусідка до нас навинулася, гукнули її до нашого гурту.

— Ну, — питаємо, — як ви гадаєте, треба дітей виховувати, щоб те щастя, що було в родині напочатку, лишилося там і на старість?

Сусідка глянула сумно та й мовить:

— Щастя не курка, решетом не накриєш. Я такого рецепта не знаю. Кожен мусить шукати свої власні рецепти і вони ніколи повністю не придадуться іншим. Але загально, на мою просту думку, — добре всього в міру: і дисципліни, і догляду, та й любови. Крім того, звичайно, має вплив характер, оточення. Але ґарантії за наслідки — ніякої.

В цей час на подвір'ї зчинився пташиний галас. Недалеко від нашої хати оселилась родина чорних граків. Попервах грачиха сиділа в гнізді на яєчках. Коли грак затримувався із їжею, вона голосно покрикувала, щоб не гаявсь. Вас, мовляв, чоловіків тільки по смерть посилати. Де тебе нечиста так довго носить. Я її за це хвалила. "Маєш рацію, — навчала. Не дай собі в кашу наплювати. Чоловіки—народ ненадійний." Пізніше вилупилися малі, і в батьків була постійна робота їх годувати. Коли граченята підросли, грачиха навчила їх літати. Кожного дня я виносила їжу і починалась пташина опера, яку і тепер почули мої знайомі. Молоді пташенята з пухнастим пір'ям, виглядали більші за матір. Розчинивши роти, вони кричали і вимагали, щоб мати кожному в рот клала їжу.

— Полюбуйтеся, — звертаюся до знайомих. — Мабуть про них і приказку склали: розжуй і в рот поклади. Як тобі не соромно, — ганю грачиху. — Вони більші від тебе. І не ти їх, а вони тебе мусили б уже годувати.

А вона дивиться і наче каже: "не сунь носа до чужого проса...". Тут кожен з нас висловив їй співчуття. Дали спільну резолюцію, що добра їй від них не чекати. Потім, як завжди, все товариство вирішило вдарити лихом об землю і перейшли на жарти, пісні. Так і вечір успішно закінчився.

Пройшов якийсь час. Кожного дня у дворі і далі зчинявся лемент. Я підходила до вікна, виголошувала грачисі лекцію про те, як треба вчити дітей самостійности, аж поки син чи дочка гукали мене і я бігла чистити їм черевики, складати їхні ліжка чи робити іншу роботу, на яку в них ніколи не було часу.

Одного разу надворі піднявся великий рейвах. Підходжу, дивлюся й очам своїм не вірю: граченята кричать, надриваються, а їхня матінка спокійнісінько їсть. Я не втерпіла:

— Де, — питаю, — твій материнський інстинкт? — Діти кричать, мало не посиніли, а ти собі сама наминаєш!?

А вона їсть і за вухом не веде. Покричали пта-

шенята, а далі й собі почали дзьобати. І так за кілька днів навчилися їсти.

Розказала я все це сусідці. А вона сміється і радить: викинь усі свої порядки про виховання дітей і йди до грачихи в науку. А потім подумала й додала: — Скільки не вчись, а всього не добачиш, всього лиха не обминеш. Недарма кажуть: "Трава сліпа без роси, а людина без сльози".

Олександер ЗОЗУЛЯ

ЗУСТРІЧ З СЕСТРОЮ

(З оповіді "Коли зустрічаються двоє"...)

Перше п'ятнадцятиріччя на заокеанській землі відзначили ми, новоприїжджі, величаво. Доктор Коломійський прочитав ґрунтовний реферат "Світ і ми", і всі були задоволені. Враження було таке, що ось-ось треба буде повертатися додому.

Хоч дискусії не предбачалось, все ж один пенсіонер свавільно взяв слово.

— На нашій плянеті, — почав він, — жила колись премудра людина, яка виростила зерно: змолола його, спекла хлібину, відрізала скибку, проковтнула й промовила: "Ця скибка дарує людям життя! Від слова "життя", людина назвала те зерно житом. Легенда це чи казка, але від того часу, коли людина почала випікати хліб, започаткувалась культура і добробут.

І ми тутеньки в Америці починали своє життя від скибки хліба: побудували церкви, клюби, бібліотечки, щоб було де вільну годину провести. А ви, новоприбулі, за п'ятнацять років наплодили п'ятнадцять нових організацій. Були у нас клюби — тепер закриті, бо ви не хочете їх відвідувати, була книгарня — збанкрутувала, бо не купуєте книг, була бібліотека — розтягнули. Оце ваша перша скибка хліба!

Прийшов до дому розчарований, де на мене чекав сусід Роман Кулаба.

— Година тому, — каже, — сестра з краю приїхала в гостину. Прошу на вечерю, щоб веселіше було.

Василь Хомич, що ніколи не проґавив жодної оказії, вже сидів, наче квочка у фотелі й носом смакував запах страв, що доносився із кухні. Роман, як і годиться господареві дому, відкорковував пляшку і, ніби між іншим, проказав:

— Сьогодні так, для годиться, а завтра віддамо належне старому краю.

— Де ж ваша туристка? — запитую.

— Наводить розгублену красу — дорога ж немала.

Коли вже на столі парувало — появилась гостя, дебела круглолиця молодиця; одягнута в чорну трикотажну суконку, яку прикрашав лисий дідок. По-старокрайовому привіталась, обвила очима кімнату й промовила:

— Тобі, Романе, теж привезли?

— Що? — не зрозумів брат.

— Цю меблю, що ти маєш.

— Це, Дарцю, Форд дав за овертайми".

Сестра на хвилину задумалась і, вже півголосом, додала:

— Я зразу догадалася. Точнісенько, як у нас.

Коли вже випили за щасливу зустріч, Роман перепитав:

— Ти сказала "точнісенько". Як це зрозуміти?

— Минулого року, коли ти до нас приїздив, ми тебе щиросердешно обманули. Усю меблю, яку ти у нас бачив, нам привезли із міста: ліжко, на якому ти спав, канапу, на якій викачувався, телевізію, холодільник і навіть килими на стіну. Коли ж ти виїхав — все чисто забрали назад.

Роман почервонів мов мелітопільська вишня і сам себе почав бичувати.

— А я, телепень розляпав серед знайомих, що ти не гірше живеш, як ми під опікою Форда. Добре, що ніхто тому не йняв віри, але...

— Не завжди вір очам своїм, — перебив Романа Василь. У москалів обман і брехня, як рідна сестра.

Коли випили по третій, розгорнулась запекла дискусія про брехню. Коли прийшли до одностайної думки, що нема у світі людини, яка б не збрехала, озвалася господиня дому:

— Для чого ж, Дарцю, вони вас, а ви Романа обманули і що їм дала брехня?

— У минулому столітті, — пригадав я, — один спритний махляр відкрив у Парижі клюб брехунів. Успіх був такий, що важко було квитка дістати. Хоч усі знали, що слухають брехню, але кожного брехуна нагороджували бурею оплесків. Люди перестали відвідувати клюб тільки тоді, коли довідалися, що шахрай нажив мільйони франків.

— Виходить так, що москалі у Кремлі й собі такий клюб відкрили, — додав Василь.

— За що це вам, Дарцю, почепили на груди манголика? — поцікавилася братова.

— За молоко. Я доярка і надоїла за рік найбільше молока в нашому районі.

— Як же це так, ви надоїли багато, а інші мало?

Дарця допила свою чарку, скоса подивилась на двері й заговорила.

— Якщо вас так цікавить, розповім, але щоб це було між нами. Обман із мебелю мого Івана так вразив, що він ночами не спав, все думав, як поквитатися з обманом. Якось повернувся з роботи (він у колгоспі харчі скотині розподіляє), роззувся і висипав із чобіт фунтів п'ять зерна. Мене огорнув страх, а він:

— Я не вкрав, а взяв у себе. Колгосп наш, то чому ж наша корова має бути голодна? Так робив він кожного дня. Через тиждень удій подвоївся, але надоїти норму з колгоспних корів не було сили. Скот немічний, а плян великий. Вирішили ми додавати до пляну молоко від власної корови. Плян я перевиконала і по літрах, і по жирності. На цілий район вийшла першою. Почали про мене в газетах писати, знімки друкувати, на з'їзд до Києва запросили і слово примусили сказати.

— Що ж ти там говорила? — перебив її Роман.

— Прочитала, що написали. Потім викликали до Москви і пришпилили мені цей орден та наказали носити.

— Триста відер молока за маленьку бляшку?! — аж вигукнув Василь.

— Кажете, дорого. Але я тепер корів не дою, а їжджу по колгоспах і розповідаю, як надоїти більше молока.

Розповідь Дарці зробила на всіх гнітюче враження. Розмова розклеїлась і ми лишили рідню на самоті.

На вулиці Василь мовив:

— У нас у селі один заготовач робив такий самий шахер-махер з пір'ям — до гусячого додавав куряче. Плян перевиконував і премії одержував. Що не кажіть, а люди помудрішали. Як ви думаєте?

— Надобраніч! — відповів я.

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

В оповіді Ол. Зозулі "Коли зустрічаються двоє" ("НД", лютий, стор. 9) з недогляду на початку випало два рядки. У 6-ому рядку треба читати: І саме в час роздуму на допомогу прийшла пошта. Вона мене підштовхнула написати листа до друзів... (далі за текстом).

В. МОШИНСЬКИЙ

ДУНАЙСЬКЕ КОЗАЦТВО

". . . . . як козаки
Вночі утікали
І на тихому Дунаю
Новим кошем стали!"

"Невольник" — *Т. Шевченко*

Південь Басарабії — милий моєму серцеві край! Це край, у якому я зазнав щастя любови, де одружився з коханою дівчиною, прожив 24 роки молодого життя й де з дружиною виростили на користь Україні своїх трьох дітей. Не дивлячись на утиски румунської влади, яка володіла тоді Басарабією (я був "нансист", себто емігрант з нансенівським пашпортом) — той край залишається в моїх споминах найкращий.

Правда, тут, у США, я зміг ширше розправити свої крила і свої думки — мрії мистця багато легше мені перетворити в дійсність, в образи! Але тут, з прекрасної далечини, згадуються мені моменти моєї тодішньої творчости з якоюсь душевною радістю, а моменти невигод і неприємностей, якось затушовуються, зникають в темряві років...

***

Дунай-красунь! Повноводий! Тихо-тихо несе свої води до українського Чорного моря. Якихось 20 кілометрів від м. Ізмаїла, біля Роздільної. Дунай ділиться на три рукави-гирла: Північне або Кілійське, Сулинське і Георгіївське. Від Роздільної до Чорного моря буде до 80 км. Від Ізмаїлу до Тульчі віддаль плавнями 18 км. Далі, в напрямку до моря, плавні ширшають.

Плавні Дунайської дельти займають величезні простори, прорізані вищеназваними трьома гирлами та сотнями каналів, що їх тут називають єриками. На Кілійському гирлі, недалеко від моря, розташувалося невелике містечко Вилково (тепер називають його Вилкове). Тут Кілійське гирло розгалужується на три невеликі гирла і в точці розгалуження, в вилці, стоїть Вилково. Вилково називають Басарабською Венецією, бо, як і в Венеції, тут замість вулиць є канали (єрики). Восени 1775-го року з'явився досить великий загін запорожців на Чорному морі коло Зміїного острова. Це був один з перших загонів запорожців, яких відпустив ген. Текелій (який з наказу Катерини Другої підступно зайняв і зруйнував Запорозьку Січ своїм військом) на рибні лови в Тилігул, щоб запорожці заробили собі грошей, бо ж "обносилися сіроми"!

Старий козак Чайка провадив загін на Дунай. Раптом на передній чайці отамана, який міцною рукою тримав керму, залунав голос — "Земля на виднокрузі!"... І дійсно, далеко, далеко, ледь видно з мряки, з'явилася біленька полоска, як ниточка. Вдарили сильніше веслами і понеслися по хвилях чайки до бажаного берега!...

За якийсь час чайки з розгону врізалися в береговий пісок і запорожці повискакували, розправляючись, з човнів та стали їх витягати далі на берег, щоб морська хвиля не знесла їх в широке море.

Розглянулися навколо й побачили недалеко кілька рибалок. Пішли до них розпитати, що і як... Думали чи то турки, чи румуни, чи може болгари... А рибалки кажуть, що вони липовани і що недалеко звідси є їхнє селище — Липованське (така була перша назва Вилкова)! Переспали козаки на березі моря, а на другий день у досвіта сіли в човни-чайки та попливли найближчим гирлом до Липованського. Населення села Липованського в 1775 році не було велике. В

тридцятих роках нашого сторіччя воно досягло до 13.500, а тепер має 10.000. В мої часи перебування на півдні Басарабії населення Вилкова ділилося на дві частини: дві третини населення були липовани, а одна — українці, нащадки запорожців.

Хто ж такі липовани? Це нащадки донських козаків-старовірів, що втікли сюди від переслідувань після повстання от. Булавіна.

В "Історії міст і сіл УРСР" написано: "Місто Вилкове чи Вилков (по дореволюційному) засновано понад 200 років тому учасниками Булавінського повстання 1708 року, що втікли з Росії на придунайські землі. Датою заснування вважають 1746-ий рік, хоч є відомості про те, що після придушення повстання частина донських козаків під проводом Гната Некрасова втікла з Дону на Кубань, а звідтам в турецькі володіння, де і поселилися в гирлі Дунаю, вони зупинилися на невеликому, оточеному з усіх боків водою, піщаному узвиші, намитому ще в сиву давнину морем. Навкруги на десятки кілометрів були плавні та величезні заболочені масиви, порослі густим непролазним очеретом, частково чагарником і деревами. Нащадки донських козаків побудували тут свої курені і почали займатися рибальством.

Спочатку рибальське поселення називалося Липованське. Цю назву воно дістало від того, що її перші поселенці належали до секти старообрядців т. зв. "пилипонів", оскільки її засновинком був якийсь Пилип. Згодом членів секти почали називати "липованами", а поселення Липованське. Під цією назвою воно вперше було нанесене на російських географічних картах у 1775 р. Десь на рубежі 18-19 століть поселення почали називати Вилків, від того, що в цьому місці (Кілійське гирло) гирло Дунаю розгалужується численними руслами, вилками".

За переказами старих липован історія заснування Вилкова виглядає трохи інакше. Коли в 1730-му році з наказу імператриці Анни Іоановни почалися екзекуції і десяткування донських козаків, то велика частина донців (мабуть 8 тисяч родин) під проводом отамана Гната Некрасова пробилася на Дунай і, боячись переслідування, загналася аж в Добруджу в гори, в липові ліси коло теперішнього міста Ісакча. Коли ж побачили, що погоні нема, і ніякої небезпеки не видно, то вони опустилися в гирло Дунаю і тут осіли. З того і почали їх називати липованами, себто пришельцями з липових лісів.

Липовани поволі розселилися по обидва боки Дунаю, на всіх трьох гирлах, але центром їх поселення залишилася Стара Некрасовка (7 км. від Ізмаїла), де жив отаман Гнат Некрасов та де був, а може і тепер є, великий липованський манастир з осідком єпископа, що правив Нижнє-Дунайською старообрядовою єпархією.

На мою думку, друга версія про назву липован правильніша, бо чого б приписувати назвисько одної секти "пилипонів" на всіх старо-обрядців, яких є декілька сект: "безпоповні", "єдиновірці" (липовани, які прийняли зверхність проводу православної церкви, але службу Божу і всі обряди тримають по-старому. В Ізмаїлі "єдиновірці" мають свою гарну муровану церкву) і інші. Живучи в Ізмаїлі, я цікавився історією поселення запорожців, а також липован, які пов'язані між собою, бо ж селилися обидві ці групи, — козаки донські і козаки запорозькі — в одних і тих же місцях, призначених їм султаном, — дельта Дунаю і землі по обидва боки Дунаю. А часто зустрічалися з одним з провідних членів липованської громади, Афанасієм Івановичем Дунаєвим, — іконописцем, чоловіком дуже популярним у широких липованських колах. Він часто заходив до мене, як до товариша по професії за порадами. Дунаєв приймав діяльну участь в церковних справах і часто запрошував мене, як кореспондента часописів, на їхні церковні та громадські збори, де я досить близько ознайомився з їх ставленням до релігії, з їх релігійним фанатизмом, службами Божими і т. д.

До 1775-го року липовани, як одинокі господарі в дельті Дунаю, спокійно жили, займаючись рибальством і полюванням в тих багатих місцях, можна сказати, — царстві водного птаства.

А в 1775 році з'явилися непрошені гості! Але що було робити — треба миритися. Місця ніби то всім було більше ніж треба. Перша валка запорожців осіла в Липованському (Вилкові)! Тут вони перезимували, а опісля прибували ще і ще валка за валкою.

В 1776-му році султан турецький видав "фірман" (наказ, по якому запорожцям дано було право жити в гирлі на островах та по обох берегах Дунаю й займатися рибальством та полюванням. Запорожці були зобов'язані допомагати Туреччині в війнах і діставали також невеличку платню грішми. Зброю теж мали право мати, крім гармат.

Запорожці почали улаштовуватися на островах. Вони знову вернулися до старої своєї організації — Січі. Задунайська Січ, як і Запорозька Січ на Дніпрі, вряди-годи міняла свій осідок, — то на острові Дунайці, то на Чаталі, то на Татомирі! Жили запорожці так, як на Запоріжжі, згідно з своїми старими традиціями вони збудували Нову Січ на 39 куренів, церкву св. Покрови, порохівню і решту січових будов. Султан дав назвисько запорожцям: "Буджацькі козаки", бо південна частина Басарабщини називалася Буджак. Крім користування плавнями, козаки мали право селитися в Басарабщині і в Добруджі (на правому березі Дунаю). Згодом тут виросли села, паланки, хутори. З України тікали і жонаті козаки з своїх зимовників і з сіл, які Катерина Друга закріпачила і роздавала своїм фаворитам за будь-які заслуги! Тікали і селяни-кріпаки з України. На Басарабщині виросло багато українських сіл: Дракуля (тепер Трудове), Фурманка, Кара Махамет (тепер Шевченкове), Нерушай, місто Кілія Нова, де живе багато нащадків запорожців, Вилків, про який я вже згадував, і ін. В 1817-му році в Ізмаїлі на 9.000 населення було 3.250 українців, з них більшість — це нащадки запорожців Дунайської Січі. Населення передмість Ізмаїла — Баранівка, Пойдівка, Кавказ, Копана Балка — було майже все українське. Південну частину Ізмаїла заселяли липовани по ве-

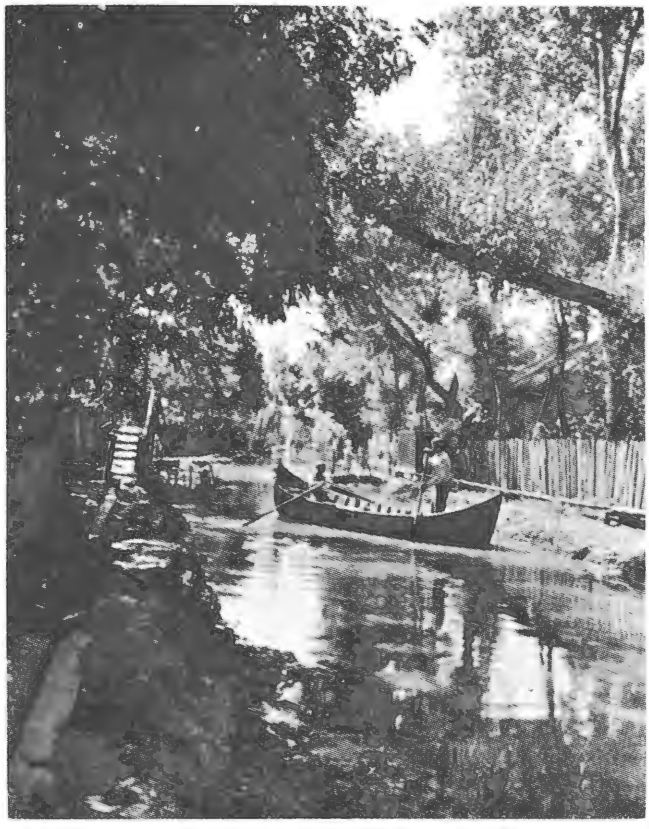

На одній з "вулиць" Вилкового

ликій Липованській вулиці, яка йшла вздовж всього Ізмаїлу і до тієї великої вулиці прилягали маленькі вулички та провулки теж з липованським населенням. На липованській вулиці було дві великі їхні церкви, — одна в східній частині, а друга в західній.

З весни 1924-го року по липень 1927-го року, я з родиною проживав на Липованській вулиці в домі Іллі Андрійовича Шикана. Ми жили в головному домі садиби, а флігель займав сам господар — урядовець, колишній урядовець ізмаїльської митниці. Ця садиба була якраз напроти липованської церкви і ми, щонеділі чули їх службу Божу, яка починалася опівночі з суботи на неділю і продовжувалася до полудня неділі! Спочатку було цікаво слухати співи церковні, а потім надоїло, та й спати не давало, особливо під ранок, — а в неділю так хотілося довше поспати та треба було і до нашої церкви йти, на десяту годину!...

Цікавий був оповідач Ілля Андрійович! Іноді, коли не було праці в довгі зимові вечори, в його маленькій затишній хатині, або літніми вечорами цікаво було слухати його оповідань з давноминулого, напр., про скарби, які знаходили час від часу в землях Ізмаїльського повіту, ті скарби, які були заховані в землю давно-давно, в сиву давнину (скарб Филипа Другого Македонського в с. Анадол) чи скарби законів турками під час їхнього володіння Ізмаїлем. Вряди-годи ми разом з Іллею Андрійовичем відвідували ізмаїльську фортецю, колись дуже грізну і неприступну (40.-000 чоловік гарнізону) оглядали велику криницю, якісь 4 метри в діяметрі, яка служила туркам для сполучення з Дунаєм, через підземний хід, який починався над рівнем води в криниці. Ходили по валах фортеці, і Шикан оповідав про участь запорожців дунайських у штурмі Ізмаїлу в 1790-му році, а в той час ми шукали якихось залишків від турецького побуту в фортеці і знаходили тільки коротенькі глиняні люльки, які курили турецькі солдати, але все розбиті!

***

У 1938-му році, в січні, я підписав контракт на розмалювання церкви в селі Ласкар Катаржі, яке розташоване проти Ізмаїла на другому березі Дунаю, на острові, що колись входив у посідання (нібито бо ж фактично належав турецькій державі) Нової Дунайської Січі. Церква та стояла незакінченою впродовж якихось 30 років. Цю церкву, як цілий ряд церков на правому румунському березі вздовж Дунаю, почали будувати на розпорядження якогось прем'єр-міністра Румунії, дуже релігійного, і уряд помагав в будові, але до влади прийшла друга партія і церкви перестали отримувати субсидії від уряду і залишилися стояти незакінченими. В кінці 1937 року на загальних зборах громади була винесена постанова зібрати з громади гроші і викінчити церкву! Всередині церква була майже викічена і залишилося тільки поставити іконостас, намалювати ікони до іконостасу й необхідні образи на стінах. Отже після Йордану я мусів приступити до роботи.

Сувора зима міцно скувала морозами лід на Дунаї! Зробилася дорога через Дунай, вози і сани без страху переїздили на той бік. Я, мій помічник Юхим Михайлів та бл. п. Михайло Артемович Порвін — різьбар, учень знаменитої школи Мурашка в Києві, щоранку переходили по льоду на той бік Дунаю, а ввечері, закінчивши робочий день, тим же шлячом верталися додому.

Хати села Ласкар Катаржі були збудовані на насипних буграх, бо часто повені Дунаю заливали дунайські острови і залишалися незалитими тільки хатки на підвищеннях-буграх. Правда, бували й більші повені і тоді приходилося забиратися на горище, або рятуватися на човнах. Але то бувало рідко, переважно ранньою весною, коли йшов лід і крига робила так би мовити греблю, підсовуючись одна під одну. Це було дуже небезпечно Вилкову і селам в нижній частині Дунаю, — їх раптово затоплювало. В таких випадках артилерія мусіла розбивати ту греблю з гармат! Великої шкоди наробила повінь в Вилкові в 1967-му році (певно не встигли з артилерійською допомогою). Про цю велику повінь ми дізналися аж з книжки: "Згідно з постановою Одеського обкому України і виконкому Обласної Ради депутатів трудящихся "Про подання допомоги трудящим Кілії і Вилково у зв'язку з повіддю" виділено кошти на відбудову об'єктів житлового і комунально-побутового призначення. Завдяки державній допомозі лише протягом 1967 року споруджено 212 будинків". *(Історія міст і сіл УРСР. Одеська область.* Стор. 496).

Недалеко від церкви с. Ласкар Катаржі була садиба родини Ромашевських, нащадків дунайських січовиків. Ромашевські часто, по-сусідськи, заходили до церкви, особливо дід Іван Ромашевський — голова родини — кремезний козарлюга. Він любив зі мною поговорити і багато чого оповідав, особливо про Дунайську Січ, про життя-буття січовиків, що знав від батька та від свого діда. Розказував дід Іван про наскок некрасовців на село Кара Махамет і про те, як несподіваним наскоком на Стару Некрасовку відплатили їм січовики. Навіть тепер липовани і українці не приятелюють і майже не буває мішаних подружшлюбів між українцями і липованами.

Часто снуються в моїй пам'яті оповідання діда Івана! Одні дуже неясно окреслюються, а другі яскраво вирізблюються на тлі минулого. Так оповідання про те, як кошовий Осип Гладкий знаходив всякі причини, щоб не виступати з турецькою армією проти слов'ян: болгар, сербів, чорногорців... Як завжди старався виманчати побільше грошей від султана, бо ж як було вище сказано, турецький султан платив невеличку платню січовикам за їхню військову службу...

***

В 1800-их роках, "викуривши" з дунайських плавнів некрасовців, Задунайська Січ зажила більш спокійним життям, життям старої Запорізької Січі з її традиціями, з її усталеними виборами старшини козацької з своїми неписаними законами.

Московському урядові не дуже подобалося існування цього небезпечного лицарського товариства під боком російських південних кордонів! Царський уряд часто-густо засилав своїх емісарів до Задунайської Січі, намовляючи дунайських січовиків вертатися до дому і іноді емісарам вдавалося дещо зробити. Але верталося колишніх запорожців не так то багато! "Нова Задунайська Січ-Мати" — продовжувала існувати і була "колючкою в оці" для російського уряду. Царський уряд почав вживати заходів дипломатичних перед Туреччиною, намовляючи останню, щоб вона розв'язала СІЧ, але з того нічого не виходило...

В 1806-му році знову розпочалася війна з Портою (Туреччиною). 9-го грудня 1806-го року взяли фортецю Кілію Нову. Населення Кілії та околишніх сіл і хуторів, було переважно з задунайських козаків та з українців-втікачів з-під панщини. Одним з перших заходів російського командування щодо місцевого населення була спроба використати його для військових цілей, а також притягнути більше перебіжчиків з Нової Січі. Головнокомандуючий російською армією ген. Міхельсон, у порозумінні з генерал-губернатором краю герцогом Рішельє, 15-го грудня 1806-го року звернувся з закликом до населення, а особливо до колишніх запорожців, що жили в околиці Кілії Нової та до козаків Задунайської Січі, записуватися у волонтирські козацькі полки. Було створено Усть-Дунайське Козацьке Військо, яке 20-го лютого 1807 р. було затверджене указом імператора Олександра І-го.

Двом полкам подарували прапори (знамена) і гербову печатку з зображенням р. Дунаю у вигляді дуги, хреста, півмісяця і сонця в проміннях і з написом: "Буджацьке Усть-Дунайське Козацьке Військо — 1807 рік". Канцелярія війська знаходилася в м. Кілії Новій. У 1807 році тут побував штабс-капітан російських військ Іван Котляревський, автор "Енеїди", якому було доручено оглянути місцевість в Буджацьких степах для заселення їх задунайськими січовиками. Створення Буджацького Усть-Дунайського Козацького Війська викликало великий рух на Україні серед селянства! Дідичі перелякалися цього руху і подали імператорові Олександру І-му докладну записку", в якій зазначили, що коли це Буджацьке військо буде існувати, тоді вони в скорому часі залишаться без робітників. Олександер І-ий звернув увагу на цю записку і царськими рескриптами від 1-го та 20-го липня 1807 року те військо було ліквідоване. 500 козаків було переведено в Чорноморське Козацьке Військо, а більшу частину перетворено в державних селян.

***

На початку російсько-турецької війни 1826-1829 рр. цар Микола 1-ий видав указ створити з колишніх запорожців та з переселенців з Балканських країн Дунайське Козацьке Військо. Коли в Новій Січі почули про це, то багато задунайських козаків перейшло на бік москалів на чолі з кошовим Осипом Гладким. Це військо брало участь у війні з турками, а по закінченню війни О. Гладкий отримав від царя наказ осісти з своїм військом на узбережжі Озівського моря. Там зорганізувалося Озівське Козацьке Військо, яке проіснувало до 1865-го року.

Дунайське Козацьке Військо було залишено для охорони кордонів по Дунаю та Чорноморському узбережжі, а в 1867-му році було названо його Новоросійським Козацьким Військом. Центром цього війська було селище Байрамча (на Акерманщині) із землями, що їх російський уряд відкупив за 115 тисяч карбованців від дідича К. Х. Зіро і тоді те селище було переіменоване на Миколаївську - Новоросійську. Ті землі військова старшина розділила між козаками. Крім Миколаївки-Новоросійської козаки Дунайського Війська населяли й інші села та хутори: Старе-Козаче, Паланка, Крива Балка, Татарбунар, Волонтирівка та інші.

Ставрофорний протоієрей о. Захарій Чайківський, який народився в 1862 році в селі Волонтирівці в родині протодіякона дивізійної церкви Дунайського Козацького Війська, оповідав, що ніби то штаб Усть-Дунайського війська був в останні часи саме в тому селі Волонтирівці. (От. Захарій — мій тесть, вивезений з Ізмаїлу в 1940 році, як "добровільний переселенець", разом з своїм сином Миколою, учителем Ізмаїльської гімназії та з 1200 особами в невідомому напрямку! Казали, що вивезли їх на іригуляційні роботи в Казахстан, але ми не мали ніколи відомостей про них).

В кінці 1868-го року, з наказу царя Олександра II-го, Новоросійське Козацьке Військо (був-

† *Гелій СНЄГІРЬОВ*

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Ненько моя, Ненько...)

(Продовження з попередніх чисел)

"Вісті", 9 квітня, вміщують аж три відгуки:

У ВІДПОВІДЬ НА ШКІДНИЦТВО — ПРАЦЮВАТИ УДАРНИМИ ТЕМПАМИ

Сьогодні 16 професорів Київського Інституту Наросвіти, звідки було чимало членів "СВУ", оголосили себе за ударників щодо готування кадрів червоних педагогів.

ШКІДНИКІВ ВИКИНУТИ З ЛАВ ЧЕСНИХ ТРУДЯЩИХ

Збори професорів і навчителів Київського медичного інституту у своїй резолюції рішуче відмежовуються від контрреволюційної купки в "СВУ"... Збори вважають за потрібне повести самоочистку своїх лав від шкідників... Резолюцію підписали 99 професорів, асистентів, навчителів, серед них такі відомі професори, як Стражеско, Губергриць, Гакебуш, Кримов, Нещадименко.

"УТОДІК" ВИКЛЮЧАЄ З СВОЇХ ЛАВ УЧАСНИКІВ "СВУ"

Правління "УТОДІК" (товариство драматургів, композиторів і сценаристів) виключило з лав своїх членів активних учасників "СВУ", між ними Старицьку-Черняхівську.

А от іще з 'Правди" цікавий відгук на процес, хоча згадок про СВУ в ньому й немає. У "Вістях" — дивись вище — резолюцію підписали відомі професори Стражеско, Губергріц, Гакебуш, Крилов, Нещадименко. Це справді видатні вчені, визначні медики з всесвітніми іменами. Навіщо ж вони підписували? Навіщо підписував професор М. Д. Стражеско, в якого доктор-бандит Барбар був улюбленим асистентом? А от слухайте — "Правда", 23 березня, з рубрики "З усіх кінців Радянського Союзу".

"Видатний український вчений-фізіолог... (перераховані посади й звання) ... академік Палладін подав до бюро партосередку Харківського медичного інституту заяву з проханням прийняти його до лав ленінської партії. В бюро осередку академік Палладін прийнятий в кандидати (КП(б)У".

Адже — це те саме підписання резолюції. Ложку до столу, в самому розпалі процесу СВУ, по якому проходило чимало колеґ товаришів Олександра Володимировича Паладіна, подав він заяву в (КП(б)У!

Дуже зримо уявляю собі стан академіка О. В. Палладіна, видатного вченого. Був він тоді в розпалі сил, 45-річний академік, учень і послідовник І. П. Павлова, директор щойно заснованого за його ж ініціятивою Українського інституту біохемії....

І входить до кабінету директора-академіка особа — сіра й упевнена. І каже:

— Шановний Олександре Володимировичу, ви були, здається, вчора в оперовому театрі?

— Був, — морщиться господар кабінету.

— Які криваві негідники!

Мовчанка. Мовчить Олександер Володимирович: сам корінний інтеліґент, син академіка В. І. Паладіна, відчуває він гидоту до брудного цькування невинних братів своїх.

— Всі співробітники нашого інституту письмово висловилися в плані засудження націоналістичних запроданців, — безбарвно цідить сірий.

Мовчить академік.

— Годилося б і вам, Олександре Володимировичу.

Мовчить академік. Нахиляється сірий через стіл, з притиском обрубує слова:

— Є така думка, громадянине академік. Ваше слово — багато важить. В цій ситуації, коли дехто ще сумнівається, і за кордоном кричать і брешуть... Розумієте?

Мовчить академік. Гнівом закипає, подумки накручує зовсім не інтеліґетні матюки. Але — мовчить.

А сірий — впевнений знову клеїть:

— Ми з вами нещодавно балакали про ваш вступ до партії більшовиків. Чому б вам *зараз* не подати заяву?

Спрямовує академік погляд на негідника — повний ненависті й безсилля погляд. І мовчить.

— Пора, любий Олександре Володимировичу, давно вже час. І моментець нині дуже навіть підхожий.

— Потім, — захрипло вичавлює з себе Паладін, директор щойно з такими труднощами утвореного інституту. — Встигнеться.

— Тепер. Тепер треба, — натискує негідник. Інакше... Інакше можуть нас з вами *не так зрозуміти*.

Мовчить академік.

ше Усть-Дунайське) було зліквідоване, хоч це і викликало антиурядові заворушення серед козаків; ці заворушення тривали аж до кінця 1869 р.

Протягом майже трьох сторіч українське козацтво густо поливало своєю кров'ю землі в гирлі Дунаю, і навколо Дунаю, що ніс лицарську козачу кров у наше Чорне море!

Три століття боротьби, перемог і слави!...

— То як же, Олександре Володимировичу? Ось і папірчик чистенький, і ручка — пірце золоте... Пишіть: "В бюро осередку..."

— Дома напишу, — вихрипує академік.

— І завтра принесете? Я завтра ж зраночку й прибіжу!... До побачення, до побаченнячка, любий Олександре Володимировичу...

Бридко академіку, синові академіка. Гидко, ганебно. Та що діяти? Ат, чорт їх забирай, тих сволот! Аби тільки існував інститут. Аби лиш не заважали працювати. Аби просувати науку. А їм... тим нещасним, які до того ж самі себе топлять... чим я їм допоможу? Чим? Прости мені, Господи...

І академік Паладін присуває папір, пише:

"В бюро партосередку..."

І живе він до 80 років. І вручає йому Батьківщина і радянський уряд чотири ордени Леніна і привласнює звання Героя Соціалістичної Праці...

А не напиши він тоді заяви до бюро партосередку? Га?

Отак вони, видатні вчені з світовими іменами, і підписували. І продавали, і зраджували. І купували тим благополуччя своє — і своєї улюбленої науки для свого улюбленого народу.

А друг батька й мами М. В. (пенсіонер, бувший директор технікуму, двічі дід і садовод) розповів смішне:

— Твоя мати — кришталево чиста людина, — почав він, — можеш бути певен. І взагалі — нащо воно тобі? Хто що може поставити тобі за *неї* в провину?... А ти не про те — ну, як знаєш. І все одно — покинь це, ні до чого воно тобі. Я завжди дотримував принципу: роблю — що положено, не в своє не лізу. І від вчителів своїх завжди в колективі вимагав: служиш — давай чесно служи тому, хто тобі гроші платить і жити змогу дає, не згоден, не бажаєш служити, не плескай язиком, а йди геть... А щодо процесу — я його в деталях не пам'ятаю, а замислювалися ми тоді про це мало. Це ж там Панас Любченко їх громив, да? А цікаво потім з Панасом получилось. Я вчився з його дружиною в один час в ІНО, вона на курс старша була — красива баба, з культурної сім'ї, знайомі були з нею, понімаєш, по інституту. І в 37-му він бац — кулю собі і, балакали тоді, їй теж. І — ворог народу. І був у мене помгосп на робітфаці, єврей миршавенький, понімаєш. І раптом викликають мене, а навколо арешти, саме тільки-тільки, буквально вчора оголосили Любченка ворогом народу, — і сидить отак наш парторг з ним ще хтось чужий, і він там стоїть, той єврейчик, понімаєш, помгосп. І повідомляють мені — на нього, на єврейчика показують, — що я вчився разом з дружиною Любченка, товаришував з нею і вдома у них бував. І от — сам дивуюся, як мене осяяло, мене ж завжди всі тугодумом вважали, тюхтієм. Глянув я на нього, на жидка того, як і як осяяло мене. Цілковито, понімаєш, спокійно кажу: "Вчився в один час, — кажу, — вірно, але навіть знайомий не був, так — вітався, баба красива, а Любченка в очі ніколи не бачив і бачити не бажаю. А от що ти, — на помгоспа пальцем, понімаєш, — на першотравневому параді ніс портрет Любченка і

Мама, Наталя Миколаївна Собко-Снєгірьова, 1940 р.

"ура!" йому горлав — це я сам бачив і чув і весь наш дружній колектив підтвердить!" Отак, понімаєш. На другий день щез жидок — тільки п'ятами блиснув.

Смішно, правда ж? На процесі СВУ в залі оперного Харківського теж було чимало смішного. Сміявся весь зал і сам Єфремов, коли оголосили текст львівської газети "Діло" про гордовиті слова Єфремова — "Хочемо незалежної України!" Сміялися, коли Єфремов поправив "мільйонИ" на "мільйоН". Сміялися, коли Холодний пояснював свій нелояльний, з червоним чорнилом "замах" на Ілліча.

Сміялися, коли Панас Любченко "врізав":

"Тов. ЛЮБЧЕНКО: — Чи вірно я вас зрозумів: ви причисляли себе до лівого флангу СВУ, котрий збирався реставрувати капіталізм?

ГЕРМАЙЗЕ: — Правая, лівая де сторона (це він процитував віршик з пісні п'яниці, котрий увечері плентає додому й не може розібрати, де яка сторона вулиці — Г. С.) — тут не розбереш".

Ще, здається, й підспівував трохи — ха-ха-ха! — прокотилося по залу (опера! — та й годі), сам Гермайзе теж сміявся. Він і ще посмішив глядачів, коли заявив, що взагалі до СВУ відношення не має, "проте, Гермайзе вважає себе за контрреволюціонера, бо іноді в приватних розмовах вів контрреволюційні розмови з молоддю і під час гулянок і екскурсій студентів дозволяв собі критикувати заходи радвлади..." А як дотепно знущався Гермайзе — ото вже культурний, нічого не втнеш, історію достеменно знав! — над собою й своїми колегами! "Знущаючися над своїми товаришами по лаві підсудних, він назвав їх

"пирятинськими лютерами й солом'янськими савонаролами", намагаючись самого себе зобразити "Гамлетом з Житнього базару" — сміх та й годі.

Ну, заявами з приводу причетності своєї до контрреволюції насмішили зал чимало підсудних, наприклад:

В. ДУБРОВСЬКИЙ, редактор Інституту української наукової мови; він визнає, що в осені 1927 року був членом контрреволюційної організації "ІНАРАК", і додає: "Я знав від Дурдуківського про існування ширшої контрреволюційної організації української інтелігенції і *можу думати* (підкреслення тут і далі мої — Г. С.), що ця група вважала групу "ІНАРАК" за свій осередок. Я *вважаю себе і за члена СВУ*... Дубровський називає себе фашистом".

П. О. ЄФРЕМОВ — брат С. О. Єфремова, дніпропетровський професор — так сказав: На запит оборонця Вознесенської Єфремов відповів, що він "активним політичним діячем ніколи не був, а свою діяльність розцінює як злочинну — контрреволюційну".

Посмішив людей В. ДУРДУКІВСЬКИЙ, коли член суду професор Соколянський заявив, що в книжці "З практики трудшколи", яку підсудний редагував у 1923 році, ні на жодній сторінці немає слів "радянський", "соціалізм", "комунізм", "диктатура пролетаріяту", "клас" тощо.

— Чи вважаєте ви, що це було педагогічне шкідництво?

— Згоджуюсь, що це було шкідництво, — відповів старий вчитель на превелику потіху залові[1]).

Сміялися, і коли слухали про шкідницьку групу "ІНАРАК", що шкодила в справі складання українських словників, "віддаляючи українську мову від пролетарських мас, викидаючи інтернаціональні слова і перетворюючи українські словники на зброю шовіністичного виховання мас".

А до речі, що воно за "ІНАРАК"? А це теж весела історія. Це в Інституті української наукової мови Академії наук під керівництвом знайомця нашого Г. Г. Холодного, великого, жартівника, який раніше в Чернігові поліз до бюсту Леніна з чорнилом, жартівники-співробітники для власного розважання придумали гурток, назвали його дивним словом з модного в той час романа Винниченка "Сонячна машина" (щось на зразок "Газаматора" з участю моєї мами), придумали собі, чудії отакі, смішні прізвиська й розважалися. "ІНАРАКу" Коля не забув І скінчилися жарти ось чим.

"Правда", 5 квітня, Д. Заславський:

"Кінцевою метою 'Інараку", як заявляють звинувачені, була підготовка до того, щоб "на випадок створення УНР посісти відповідні керівні посади в державному апараті"... Інараківці ставили також на порядок денний своїх засідань питання про повстання і індивідуальний терор... Для кращої конспірації всі учасники "Інараку" мали псевдоніми. Так, Кривенюка звали "Бородачем"[2]), Холодного — "Гарячим", Шарко звали "Сірко" і т. п.... А коли треба було поїхати у ділових справах до Наркомосу в Харків, то ніхто не захотів їхати, аби лиш "не зустрічатися з представниками радянської влади"[3]).

Отак обернулися жарти!

Зажди, читачу, може — не переконує Тебе уривок із Заславського?

Ввижається Тобі, ніби й насправді "ІНАКАР" — терористична конспіративна банда? Ось перечитую і зненацька засумнівався: може, й з приводу інших моїх доказів лишилися в Тебе сумніви, непереконливі для Тебе мої докази? Перебираю подумки деякі моменти: терор докторів-бандитів, "тИрористи" Павлушков і Матушевський, позахована зброя для повстння, напівлеґальним "ТЕЗ" — підпора СВУ, історія В. М. Ганцова, відсутність документів у обвинуваченнях, жалюгідна безпорадність підтасовників-журналістів... Ні, начебто не повинні виникнути у Тебе сумніви. Ну, а про "ІНАРАК" — ось іще на всяк випадок читай:

"КРИВИНЮК ("Бородач", редактор Інституту української наукової мови — Г. С.) розповів, що наприкінці 26 року в інституті... група штатних працівників інституту, так званий актив, об'єдналися для того, щоб "боротися з анархією в іституті". Коли вийшла книжка Винниченка "Сонячна машина", цей інститутський актив дав своєму об'єднанню назву "Інарак"... Про внутрішню "СВУ" і її завдання він, за його словами, довідався тільки під час слідства, так само як і про те, що "Інарак" — філія "СВУ"... На запитання оборонця тов. Обуховського Кривенюк запевняє, що коли б він знав раніше, що "Інарак" є філія контрреволюційної організації, яка має за своє завдання повалити радвла-

---

[1]) Трагічна постать процесу — В. Ф. Дурдуківський, мабуть — найтрагічніша. З цим його "простіть мене, люди добрі", яке все звучить у мене в вухах, загіпнотизований Бруком, розчавлений, — кається, прагне всіх порятувати — і натомість зраджує, топить. А найбільш людяну характеристику дає йому оборонець його Пухтинський, один із найстаріших і найрозумніших київських адвокатів. Пухтинському пощастило, дали вмерти своєю смертю (діти тільки сиділи): "Дурдуківський, як і всякий вчитель, трохи людина в футлярі... людина м'якої волі... перетворився не на педагога-суспільника, а на педагога-квочку." Як то тій квочці, що квохтала над своїми курчатами-школяриками, зважати, що він, їхній педагог, занапастив їх!

[2]) Посміялися в залі, коли дізналися, що Михайло Васильович Кривенюк (і справді — "Бородач", бородища від брів до пояса, голова Чорномора!) — зять Лесі Українки, чоловік рідної сестри великої української поетеси-революціонерки, а "в минулому був революціонером, його переслідувала царська влада" (Захисник Обуховський).

[3]) Га? Розчудесний привід для того, щоб звинуватити в контрреволюційній діяльності — не схотіли їхати до столиці, аби не зустрічатися з представниками влади! Як могли громадяни газетярі писати про таке? А більше ні про що, от їхня біда!

ду, він би ніколи не був членом "Інараку", а звідси і "СВУ".

ШАРКО (теж редактор Інституту — Г. С.): "...в інституті зібралося чоловіка з 8 або 10 працівників інституту і утворили об'єднання, щоб боротися з "козацькими вольностями", що існували в інституті"... Про "СВУ" він уперше почув 28 року від Холодного, який говорив, що на чолі з Єфремовим є якась організація... За словами підсудного, про завдання "СВУ" повалити радвладу — він, мовляв, довідався тільки на попередньому слідстві. Підсудний заявляє, що раніше він навіть не бачив, що "Імарак" є філія "СВУ". Про все це, бачте, довідався тільки на суді..." Тільки тепер я бачу, що фактично я був членом "СВУ" і що "ІНАРАК" був її філією.

ТУРКАЛО (редактор Інституту — Г. С.): "У грудні, коли робота в технічному відділі погіршала, частина штатних редакторів почала часто збиратися, щоб обміркувати, як боротися з "тими, хто невправний з термінологічною роботою". У другій половині 28 року це об'єднання назвали "Інарак". Туркало запевняє, ніби "Імарак" існував тільки, щоб налагодити роботу інституту...

"Чому ж тоді ви дали псевдоніми членам "Інараку"? — запитує прокурор Якимішин.

— Для того, відповідає Туркало, щоб законспіруватися від своїх людей в інституті. Взагалі ж я прийняв ці псевдоніми, як жарт...

Закінчуючи свої зізнання, Туркало заявляє, що **свою роботу в "Інараку" він все ж вважає за контрреволюційну, ганебну й засуджує її"** (підкреслення моє, знайома формула — Г. С.).

Більше про "Інарак" не знайшов нічого. Міркуй сам.

Веселився зал, слухаючи і підсудного Чехівського. "Известия" подають цей момент так:

"...цей завзятий контрреволюціонер, петлюрівський прем'єр і погромник 5 годин закликав суд і глядачів далі укріплювати диктатуру пролетаріяту, боротися з світовою буржуазією, індустріалізувати й колективізувати країну.

Даремно йому кілька разів нагадували, що тут не мітинг і що він не доповідач, а підсудний, що звинувачується в тяжких злочинах, — він нахабно продовжував цитувати Маркса і, потрясаючи кулаками, громити Антанту".

Ну, а Ніковський взагалі викликав у залі гомеричний регіт.

"Известия", 16 березня.

"Почавши з істеричної п'ятигодинної лекції... почавши з того, що він, Ніковський, ніколи не посмів би піти проти своєї України, що, навпаки, повернувся він до Києва в 1924 році внаслідок "психічних хитань" та інших переживань і розчарувань", він змушений був сьогодні на кінець засідання перед лицем убивчих документів (брехня, не було документів — крім зізнань того ж Ніковського на попередньому слідстві і наклепів на нього його ж поплічників! — Г. С.) і фактів зізнатися, що сам доклав рук до всіх міжнародних інтриг, що їхав на Україну не хитатися й переконувати, а організовувати повстання, підготовляти вибух зсередини.

— Як же після цього всього, — питає тов. Любченко, — назвати ваших колег по лаві підсудних і всю вашу організацію? Союз Визволення України?

— Союз Поневолення України, — цідить, потупивши очі, Ніковський.

— А як, — продовжує Любченко, — назвати все те, що ви говорили й писали раніше... і те, що говорили ще вчора й сьогодні тут? На яку літеру?

— На літеру "б".

Це вимушене запізніле зізнання перед лицем кількох тисяч глядачів, присутніх в залі суду, домальовує портрет Ніковського".

Одреготались? На здоров'я... А тепер давайте подумаємо: як могло статися, щоб дипломат, літератор і взагалі далеко не дурень закатав п'ятигодинну промову про свою принциповість і правоту, а потім раптом — нате вам, "спілка поневолення" і "на літеру "б"? На мій погляд — єдине можливе. Сказали йому перед засіданням громадяни начальники:

— Іди, патякай досхочу. Але потім — пам'ятай: тебе "прищучить" обвинувач — і ти відповіси отак і ось так... На літеру "б" — це твердо запам'ятай, на "б"! Інакше... Тямиш? Марш, іди патякай.

І він, блискучий оратор, подумав: мені надають трибуну, дозволяють говорити, що хочу, — та невже я не зумію... ну, що-небудь якось там зумію, а там потім ці відрепетирувані зізнання з "б" — відіб'юсь від них якось там... Та що-небудь і якось там не вийшло, хватка в Горожаніна була мертва... Іншого варіанту я не бачу.

Та це ще не все з комедіантом Ніковським. "Известия" від 17 березня, через день, пишуть:

"Допит Ніковського закінчився незабутнім акордом... Несподівано взяв слово член суду Одинець.

Чернігівський селянин Одинець не зовсім зрозумів одну обставину.

— Як це так, — питає, — адже підсудний мені особисто відомий, селянин за походженням. І прадід, і дід його були селяни, і батько селянин. Чому ж Ніковський опинився по той бік?

Мовчання.

— Ні, справді, — питає Одинець і старечий голос 60-річного "вічного незаможника" тримтить якось особливо...

Одинець не суддя. Судить він уперше. Процесуальні порядки йому мало відомі.

— Ти, Ніковський, давно так?... Чому ви хотіли продати нас французам, полякам, японцям? Так краще було б українській бідноті?

— Ні! — спалахує Ніковський.

— Я теж так вважаю, — підтверджує Одинець.

Зупинився, замислився і, ніби відповідаючи на власну думку, тихо додав:

— І от я пішов з революцією..."

Смішно? Ні? Зараз насмішу.

Гаврило Одинець... Куди тільки не кидала партія вірного свого раба! Багато років був він головою українського Комнезаму, делеґат багатьох республіканських з'їздів Рад, член ВУЦВИК кількох скликань.

Переді мною газета "Радянська Україна" від 30 грудня 1962 року. Нарис Дм. Прикордонного і О. Купріна "Живуть на світі Одинці". Цитую з передостанньої газетної колонки:

"Бурхлива діяльність селянського самородка обірвалася несподівано в дні лютого розгулу служителів культу Сталіна. Коли холодні замундирені з голови до ніг люди-автомати приїхали по душу вже старого Гаврили, він устиг сказати синові:

— Десять разів мене вже брали — в царські часи, в гетьманщину. І щоразу я знав, за що. А за що беруть тепер — убий, не знаю...

Далеко, десь аж під Актобинськом опинився Одинець. А тут почалося переслідування дітей. Виключили з партії, зняли з посади начальника цеху й прогнали з "Арсеналу" сина Сергія, того самого, що 15 років працював на цьому заводі, тут вступив до комсомолу, до партії. Звинуватили в шкідництві сина Миколу, заарештували зятя...

Через сім років хворий і розбитий повернувся Гаврило в биковню під Києвом. Жив з дітьми в землянці. Писати вже не міг і все просив Наталку:

— Я продиктую, а ти запиши, донечко, треба ж розповісти людям, як мене хотіли зробити ворогом народу. Це дуже важливо..."

І портрет лобастого бородатого мудреця в ватянці посеред газетної шпальти — дуже схожий на Л. М. Толстого...

То як? Весело? Ха-хо-ха-ха-ха-ха-ха-ха-ха...

Ще постривайте!

Ще газета — "Известия", 1 січня 1970 року, то був — 62-ий, — це 70-ий, 8 років минуло... Нарис Дмитра Прикордонного (Київ) "Рідня Гаврила Одинця". Той самий портрет — ну, зовсім граф Лев Толстой. Тільки не шукайте в нарисі абзаців про арешт і заслання старого Гаврили, про переслідування його дітей, про розгул культу Сталіна. Нема цього! Все життя Гаврила Матвійовича є — а цього нічого нема. Як і не бувало. Де був? — *ніде не був!... Як* же так? А так. Рік уже — 1970-ий! Отак!

Але і в "Радянській Україні" за 1962, і в "Известиях" за 1970-ий вміщує мій добрий знайомий Дмитро Максимович Прикордонний — найчесніша, найпорядніша людина, але, як *всякий і кожний* радянський журналіст, повна повія в своїй професії, — такий абзац:

"В 1930 році був судовий процес над так званою "Спілкою визволення України" — СВУ. Український народ судив націоналістичних зубрів, що прагнули відірвати Україну від Радянського Союзу і продати її західним імперіалістам. Членом високого суду був і Гаврило Одинець. Серед інших йому довелося судити Сергія Єфремова — колишнього заступника голови Центральної Ради, Андрія Ніковського — члена Ради. Їм дошкуляв він гострими запитаннями, викривав антинародні дії націоналістів і твердою рукою підписав їм справедливий вирок".

Підписав? Справедливий? Ну, так і котись сам у ту саму м'ясорубку, чесний бідняк Одинець, туди тобі й дорога! Адже ти, Гаврило, чудово знав Сергія Олександровича Єфремова і Володимира Федоровича Дурдуківського, в домі в них сто разів бував, судив-рядив з ними, мудрости й розуму від них набирався — та й вони з тобою, старим селянином, побалакати любили, погляди твої шанували! Справа в тім, що руками Гаврила Матвійовича, умілого столяра-червонодеревця, пороблені були в українському стилі книжкової шафи, столи й конторка в домі Дурдуківського по вулиці Гоголя, № 27...

Ну, нареготалися? Досить.

Ні, ще не досить. Ще завесело!

До вершин каяття піднявся бувший міністр закордонних справ А. Ніковський — вище нікуди: спілка — поневолення, власні думки — на літеру "б", і це привселюдно. А солідний Ніковський, у собі впевнений:

"Ніковський — помітний мужчина, — малює А. Аграмовський. — Барви меланхолії. Виплекане аристократичне обличчя. Говорить красиво, жестикулює красиво, красиво заливає ковтками люб'язно запропонованого йому чаю в срібному підстаканнику.

Він — дипломат...

— Високому судові буде бажано... — починає Ніковський... він все частіше по мірі розгортування свідчень повторює:

— І от я, як відомий журналіст...

— І от, як авторитетний український діяч...

— І от, я кажу якось Лесю Курбасу: "Наш український театр..."

Ні, вони всі там, ці підсудні ідіоти, збожеволіли, не один Коля Павлушков! Та як же можна паплюжити всує чиєсь ім'я тобі, заарештованому й підсудному ворогові народу, польському, а чи ще чийомусь контрозвідникові, петлюрівському міністрові! Та тямиш ти, бізіка нетямущий, що цим "я кажу якось" тягнеш ти Леся Курбаса, з яким, виявляється, близький і взагалі "на ти", в ту саму яму, куди сам валишся!

І затягнув. Три літа всього прогуляв на волі Лесь Курбас — відомий талановитий радянський режисер, — після процесу СВУ, на початку 1934 року загребли його і, не сумніваюсь, дружбу з Ніковським сповна йому пригадали.

Можете і тут посміятися. Учень Леся Курбаса Р., теж режисер, розповів мені про своє останнє побачення в Москві в 1934-му з Курбасом, вже звідусіль вигнаним, зацькованим, напередодні арешту. А потім пригадав таке:

— В 1955 році мене разом з театральним художником В. він у 33-му, зовсім молодим іще, оформлював Курбасу виставу, — викликали до прокуратури. Прийшли, нам люб'язний приємний слідчий пояснив:

— Ми хочемо попрохати вас допомогти нам

(Продовження на 36-ій стор.)

Роман ІЛЬНИЦЬКИЙ

МІЖНАРОДНІЙ ГЕЛЬСІНКСЬКИЙ РУХ І УКРАЇНА

(Із доповіді на Семінарі УДР 25-26 серпня 1979)

1 серпня 1974 р. в столиці Фінляндії Гельсінкі закінчилася конференція, в якій узяли участь 35 держав. Конференція підготовлялася дуже довго і її вважали тріюмфом радянської дипломатії. Вона формально закінчила Другу світову війну, спільним міжнародним актом залеґалізовано міждержавні границі, створені в Европі у висліді мілітарних завоювань. Звичайно, найбільше скористав на цьому Радянський Союз. Викинути СРСР із Центральної Европи можна було тільки силою, тобто ще однією війною, а на це світ не був і не є готовий. Отже в заміну за віддану територію Захід рішив узяти від Москви ґарантію, що вона достосує свій режим до стандартів західньої цивілізації, тобто покінчить з терором, концентраційними таборами, тюрмами, поліційним затиском та дасть населенню своєї імперії такі громадянські права як свобода слова, друку, зібрань, відкриті суди, вільне подорожування, покінчить із національною дискримінацією тощо. Усі ці ґрантії були списані в т. зв. третьому кошику Кінцевого акту Гельсінкської конференції

Звичайно ніхто, ознайомлений з політикою Кремля, не йняв віри, щоб високі ідеали "третього кошика" були респектовані й переведені в життя. Не довіряли своєму урядові також народи Радянського Союзу, а особливо ті активні елементи, які вели т. зв. дисидентську боротьбу. Півтора чи два роки після підписання договору в Гельсінкі, на квартирі акад. А. Сахарова зібралися 10 осіб російської, єврейської й української національностей і творили т. зв. Московську групу для сприяння виконанню Кінцевого акту Гельсінкської конференції.

Кілька місяців після того подібні групи створилися в Києві, Вільні, Тбілісі, Ерівані і Празі. Так постав зародок важливого політичного руху, який став вищою стадією дисидентської боротьби, започаткованої в 1960-их роках. Вийшла на кін історії визвольної боротьби в Радянському Союзі (оце вперше від сталінського терору) організована, леґально діюча група людей, об'єднана спільною програмою, списаною в Кінцевому акті Гельсінкської конференції.

Поширення гельсінкського руху поза границі Радянського Союзу: повстання Американської групи

Від 1976 до 1979 р. боротьба згаданих тут 6-ох гельсінкських груп проходила в основному всередині радянського бльоку.

Перша спроба виходу поза його границі була зроблена в 1978 році з ініціятиви Української гельсінкської групи. Як відомо, при кінці того року ген. П. Григоренко отримав з Києва повновласті репрезентувати Українську групу на Заході і входити у співпрацю з іншими еміґраційними спільнотами, такими як російська, єврейська тощо.

У зимових місяцях 1979 р. була створена Американська гельсінкська група, яка прийняла назву **"Helsinki Watch" — U.S. Citizens' Committee to Monitor the Helsinki Accords"**. Її постання я вважаю за одну з важливіших подій у історії боротьби за повалення тоталітарного режиму в Радянському Союзі в загальному, а в боротьбі українського народу за визволення — зокрема...

Спільна дія на базі спільної програми

Гельсінкські групи поставили перед собою завдання працювати над тим, щоб міжнародні закони не залишалися порожнім звуком, щоб не були предметом обману, а щоб вони здійснилися у практиці життя. Перед Гельсінкськими групами також відповідальне завдання домогтися того, щоб унутрішні закони держав були узгоджені з законами міжнародними. Для прикладу: держава, яка підписала Загальну декларацію прав людини, не може залишатися при законах, які здушують людські права на її території.

Однією з ближчих цілей Гельсінкських груп є домогтися того, щоб такі групи постали в усіх 35-ох державах, які підписали угоду в 1974 р.

Будучи рухом леґальним і спираючися на міжнародні договори, ухвали та декларації. Гельсінкський рух вимагає для своєї діяльности повного леґального забезпечення і особливо вільного, необмеженого права збирати факти і передавати їх; вільного зв'язку між національними групами різних держав за посередництвом пошти, телефону, радіо, телевізії, публікацій; вільного організування з'їздів національних гельсінкських груп у будь-якій державі за їх власним вибором; участи у конференціях офіційних представників від 35-ох держав, які підписали Гельсінкську угоду, на взір тієї, що відбулася в Беоґраді в 1977 році і тієї, яка заплянована в Мадріді на 1980 р. Такі конференції мають брати до уваги матеріяли про порушення прав людини, зібрані Гельсінкськими групами, а навіть поодинокими особами.

Гельсінкські групи також натискатимуть на урядові чинники своїх держав, щоб вони активно боролися з порушенням прав людини не лише на своїй території, а всіх 35-ти народів-сиґнаторів Гельсінкського Кінцевого акту. Таке втручання не може вважатися за вмішування у внутрішні

справи сторонніх держав. ГВ, наприклад, напередодні своєї пресконференції 31 липня передав до Стейт департаменту інформацію, що уряд у Празі плянує поставити перед суд чеських діячів Гельсінкської групи. У відповідь Стейт Департмент викликав чеського амбасадора і попередив його, що такий крок вплине негативно на американсько-чеські зв'язки і особливо на економічні стосунки.

Голова ГВ дав зрозуміти, що він не виключає можливости втягнення в боротьбу за права людини також спортові міжнародні ігрища і то тим більше, що уряд СРСР вже здавна користується цим засобом, бойкотуючи ті міжнародні змагання, де бере участь Південна Африка, Родезія та інші держави, які Москва вважає своїми ворогами.

Усе ж, найуспішнішим засобом боротьби за права людини буде, безперечно, мобілізація широких народних мас у міжнародному маштабі проти урядів, які таких порушень допускаються.

Українці і міжнародний гельсінкський рух

Не треба доводити, що міжнародний гельсінкський рух — це природний союзник українського визвольного руху. Це правдиве щастя, що на міжнародному форумі появилася організація, яка з власної ініціятиви, безкорисно, взяла на себе частину того тягару, який мусіли дотепер нести на своїх кволих плечах самі еміґранти та їхні організації.

Якось ніби неочікувано до боротьби з червоним фашизмом зголошуються народи Західньої Европи і Північної Америки.

Для нас, українців, цей рух тим вигідніший, що ми в ньому вже є. На ділі, ми стали його співосновником через особу Петра Григоренка, який був одним із ведучих членів Московської групи, що дала початок цілому рухові. Є ми там також завдяки київській Українській групі і її Закордонного представництва у складі Петра Григоренка, Леонида Плюща, Надії Світличної, В. Боровського і інших.

Але, як це завжди буває в політиці, так і в цьому випадку, наше місце в міжнародному гельсінкському русі залежатиме від нашої повсякчасної активности. Нічого не допоможуть нам минулі заслуги, коли не будемо їх помножувати новим дорібком.

Треба дати до міжнародної політики свій внесок у формі деяких конкретних пропозицій, базованих на загальних принципах Гельсінкської конференції. Я маю на думці ті статті конституції СРСР і УРСР, в яких дається право Україні виступити з Радянського Союзу. Чому б нам не заговорити голосно про це право устами міжнародного гельсінкського руху? Чому не сказати, що коли вже домагаємося переведення в життя внутрішніх законів і міжнародних договорів усіх 35-ти держав, то, давайте, здійснимо також закон про право України відділитися від Росії.

Популяризація цих законів за кордоном без сумніву відіб'ється широким відгомоном також в Україні, зрушить українське сумління, усвідомить народ про його права та наблизить час їх здійснення.

Думаю, що варто було б внести пропозицію на структуральні зміни в гельсінкському русі. Я переконаний, що він був би набагато успішнішим, коли б був масовим. Чому ГВ у США має мати в своєму складі лише 53 особи, а не 53.000?

Участь 10.000 осіб у похороні Володимира Івасюка у Львові показує, що український рух спротиву стає масовим. Щоб мати успіх у міжнародному гельсінкському русі нам треба також упорядкувати наші внутрішні справи. Маю на думці головним чином закінчення формування Закордонного представництва Української гельсінкської групи... Хоч ми з УДР не належимо до ЗП, то все ж маємо право зайняти до його справ становище і то тим більше, що ми є його приятелями і сприяємо його діяльності.

Отож, наша порада така: ЗП УГГ повинно бути *колективним кількаособовим тілом*. Його рішення повинні прийматись спільно, колективно. Розподіл функцій повинен проходити за ресортами праці. До керівного органу ЗП УГГ повинні входити найновіші політичні еміґранти, поскільки вони на це готові.

По-друге: ЗП (щоб мати підтримку широкої української громади) повинне спертися на ті українські політичні демократичні сили, які створилися на еміґрації впродовж останніх майже 40 років після Другої світової війни. *Як* їх організаційно пов'язати з П УГГ це питання, яке можна легко розв'язати, коли буде *добра воля* до співпраці з обидвох боків.

По-третє: Наступним завданням ЗП має бути зібрання фондів на свою діяльність серед суспільства.

Слідкуючи за поглядами українських провідних дисидентів в екзилі, бачимо, що вони не однакові. Вони різні. Можна прийняти за певне, що така сама ситуація є і в Україні. Нині вони працюють разом, але завтра, коли треба буде уточнити соціяльні, світоглядові і політичні питання, багато хто з них відділиться і створить свою власну групу. А такий час напевно прийде. Настане ж колись пора творити партії, а тоді між дисидентами знайдуться і соціялісти (в західньоевропейському розумінні), і радянці (в сенсі влади рад без диктатури партії), і марксисти, і прихильники капіталізму тощо. Такий процес світоглядового і програмового поділу вже проходить у дисидентів Польщі (де створено зародок 5-6 політичних партій) і в Чехо-Словаччині.

Про це треба нам говорити вже тепер тому, щоб події в Україні не заскочили нас.

Повстання двох-трьох політичних напрямків в Україні і тут, серед нас, не буде трагедією для української визвольної боротьби. Це радше нормальне явище. Демократичні суспільства ніколи не вдовольняються однією партією. Це тільки в нас витворилася хвороблива (і плаксива!) атмосфера т. зв. "єдности", яку спритні грачі використовують для перемоги однієї партії, однієї програми і однопартійного проводу.

УДР повинен протидіяти цій суспільній недузі і вказувати, що зрізничкування політичної думки і політичної тактики — це ознака здоров'я, а не недуги.

Петро ОДАРЧЕНКО

УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

І. РУСИЗМИ В МОВІ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

(Стаття сімнадцята)

"Близиться час" — (рос. "близится"). Український відповідник: "наближається".

Приклад: *"Наближається* час приїзду сина" (О. Гончар). *"Наближався* вечір" (Коцюб.). *"Наблизивсь* для всіх нас відродження час" (Леся Українка). У Слознику української мови слово "близитися" має позначку "рідко". Отже це слово не належить до нормативної української лексики. Слова літературної мови: "наближатися" і "наблизитися".

Слово "близькозорість" — від рос. слова "близорукость". Український відповідник: "короткозорість". Приклади: "...її ясні *короткозорі очі*" (Коцюб.). "Багато людей страждають *короткозорістю*". "Він ніби соромився своєї *короткозорости*" (Мушк.). "Жінка сиділа за прядкою, *короткозоро* шурячи очі" (Бойч.).

"Горожанські права" (рос. "гражданские права"). Український відповідник: "громадянські права". Приклади: "Позбавлення всіх *громадянських* прав". "Гідність громадянська" (Леся Українка). "Громадянська мужність".

У статті одного автора подано назву твору Вольтера в такому перекладі "Орлеанська дівственниця". Тут маємо явну кальку з російського перекладу "Орлеанская девственница". Отже слово *"дівственниця"* — це непотрібний русизм. Такого слова немає в Словнику української мови (2 том, 1971). Відповідно до норм української літературної мови Максим Рильський переклав цю назву такими словами: "Орлеанська діва".

"Завдав нам домашню задачу" — (рос. "задал нам домашнее задание"). Українські відповідники: *дав:* нам домашнє *завдання"*.

"Займалися землеробством" — (рос. "занимались земледелием"). Відомий знавець української мови видатний письменник Борис Антоненко-Давидович у своїй книжці "Як ми говоримо" (К. 1970) рішуче виступив проти русизму "землеробство" та похідних від нього слів "землероб", "землеробський", що являють собою непотрібні кальки з російської мови: "земледелие", "земледелец", земледельческий". Ці штучні слова-русизми Б. Антоненко-Давидович радить заміняти українськими словами: "хлібороб", "хліборобство", "хліборобський". Крім того, є народнопоетичне, правда, застаріле слово — "ратай", а також слово "рільник", "рільництво", "рільничий". Слово "землероб" і слово "землеробство", — як слушно зазначає В. Антоненко-Давидович, — "створено невдало з двох складових частин — іменника *земля* і дієслова *робити* ... адже ж *землероб* не *робить, а обробляє* землю,

Замість русизму "займається" краще казати: *"живе* хліборобством" (Б. Гінченко), *"живе з хліборобства"*. Про це докладніше пише Антоненко-Давидович у згаданій книжці (стор. 150-151).

"Голубого кольору *занавіси"* — (рос. "занавеса"). Українські відповідники: "завіса", "завіска", "заслона". Приклади: "На вікнах хитались од вітру подерті білі *завіси"* (Коцюб.).

Останнім часом у пресі часто вживаються слова "заложники", "закладники" (рос. "заложники). Замість цих русизмів краще казати: *"заручники", "заручниця"*. Ці українські відповідники є в таких словниках: А. Ніковський. "Укр. рос. слов." 1927; О. Ізюмов, "Українсько-рос. слов." 1930; "Рос.-укр. сл." Укр. Акад. Наук Том 2, 1929. Г. Сабалдир. "Практичний рос. укр. сл." К. 1926; "Рос.-укр. сл.", Акад. Наук, Том І, 1968; "Словник укр. мови. Акад. Наук, Том 3, 1972. Приклади: "Коронний гетьман відпустив одного з козацьких представників на Січ з відповіддю, а інших затримав як *заручників"*. (З. Тулуб). "Коли убивця до двадцяти годин дня не буде виданий, то *заручники,* що сидять тут, будуть покарані на смерть". (Мам.). На жаль, українська преса і українське радіо ігнорує українське слово "заручник" (зафіксоване в усіх словниках) і вживає русизму "заложник".

"Любóму, хто звернеться до нього..." (з рос. "любой", "любому"). Українські відповідники: "всякому", "кожному". Приклади: "Такий він був тихий, звичайний, до *кожного* привітний" (М. Вовчок). *"Усяким* способом" (а не "любим способом"). *"Кожен* може це зробити" (а не "любий"). Русизм "любий" (з наголосом на останньому складі) — це калька з російського слова "любóй". Про це докладно пишуть Олена Курило ("Уваги до сучасної української літературної мови", К. 1925, стор. 188), Б. Антоненко-Давидович ("Як ми говоримо", К. 1970, стор. 115). Про цей русизм писав і проф. І. Огієнко ("Словник слів, в укр. літ. мові не вживаних" — нове видання: Нью-Йорк, 1973, стор. 51). Українське слово "любий (з наголосом на першому складі) вживається лише в такому контексті: "люба мамо", "люба дитино". "Ні, любий, я тобі не дорікаю" (Леся Українка). "Дівча любе, чорнобриве". "Я Катруся твоя люба" (Т. Шевченко).

"Все це сталося протягом одного *мигу"* — (рос. "миг"). Краще сказати. "Це сталося *в одну мить"*. Слову "миг" відповідає укр. слово "мить". Приклади: "За димом палахнуло полум'я й обхопило клуню *в одну мить"* (І. Неч.-Лев.). *"За мить одну"*. "Дайте повітря *на мить"* (П. Граб.). "Та вогник не спалахнув *ні на мить"* (Л. Укр.).

"Назначення мусить бути *одобрене"* — тут аж два русизми (від рос. "назначение" і "одобрено"). Замінивши русизми українськими словами, ми матимемо таке речення: *"Призначення* повинно бути *схвалено"*. Приклади: "Його *призначено* на посаду вчителя в сільській школі". Призначення на вільну посаду". "І тепер день у день дожидаю *призначення* в народну школу..." (С. Вас.). Ре-

золюцію *схвалено* одноголосно. *Схвалення* звіту дотеперішньої управи. Постанови СКВУ були одностайно *схвалені*.

"Ним написано не одну книжку" — це речення побудоване за законами російської синтакси. Такі пасивні звороти з інструменталем дієвої особи (з орудним відмінком дієвої особи) невластиві українській мові. Але вони властиві російській мові: "Мною написана стаття". "Мною дано указание". "Им написана не одна книга". Всі ці російські речення — пасивні звороти з орудним відмінком дієвої особи відповідають українським реченням — активним зворотам: *"Я написав* статтю". *"Він написав* не одну книгу" і т. д. По-українському треба казати: "Головну увагу *я звернув"* (а не "Головну увагу звернуто мною"); *"Він видає* книжки" (а не "Ним видаються книжки"; "Це вже *він подав* до відома" (а не "Це вже ним подано до відома"). Про це докладно див. у кн. О. Курило "Уваги...", стор. 43, а також у кн. О. Синявського "Норми української літературної мови" 1941, стор. 255 та ін.

"Носиться в повітрі запах згарі" (В рос. літературі є такі вислови: "В воздухе носился запах березовых почек" (Кор.); "Носился запах свежего навоза"). В українській мові замість *"носиться запах"* краще казати: *"чути в повітрі* запах згарі". "Звідусіль *тягне* терпким запахом прілого листя" (О. Гончар). *"Чути* пахощі квіток" (М. Вовчок). "Африканські держави, які *не є ніде оприділені"* (від рос. "определить"). По-українському треба сказати так: "Африканські держави, що *не належать ні до яких політичних і військових бльоків"*. А ще простіше можна сказати так: "Африканські *позабльокові* держави".

"Опущеної Америки" — від рос. "опустившейся". Слово *"опущений"* є в українській мові, але це слово вживається *в інших значеннях*, а не в значенні рос. слова (з переносним значенням) "опустившийся" ("Опустившийся, оборванный Федя" (Л. Толстой). Слово "опущений" в укр. мові вживається в прямому значенні цього слова. Приклади: "З *опущеною* головою" (Панч); *"Опущені* босі ноги" ("Стельмах); "Корма, *опущена* у воду" (Смол.); *"Опущені* додолу руки" (М. Коц.). Але замість *"опущеної* Америки" треба казати: *"занепалої* Америки". Російському вислову "опускаться морально" відповідає вислів: "занепадати, занепасти (морально)". Приклади: "Господарство зовсім занепало" (Гр.); "Панські маєтки занепадали" (П. Мирний); "Хвилини *занепаду* й розгублести" (Шиян). "Вони купували землю у *занепалих* дворян".

"Підросток" — від рос. слова "подросток". Український відповідник: "підліток". Приклади: "Друга дівчина Тетяна, так собі *підліток*, невеличечка" (М. Вовч.). "Він умовляє Опанаса, як нерозумного *підлітка"* (Довж.). "Христя *підліток* була ще" (Грінч.). "Тоді ще *підлітком* була, а тепер дівка вже" (Головко).

"Продавала *підсніжки"* — рос. "подснежники". Українські відповідники: "пролісок", "первістка", "первоцвіт". Приклади: "Перший *пролісок* блакитний, першу квітку весняну шлю тобі, моя голубко, у далеку сторону" (О. Олесь); "На проліски" (Л. Укр.); "Проліски блакитні" (Дмитр.); "Розцвітає *первісточка* біла" (Л. Укр.).

"Побіда" — рос. "победа". Український відповідник — "перемога". Приклади: "Весно, твоя *перемога"* (Л. Укр.); "Перемога людини" (З. Тулуб); "Піррова перемога". *"Перемога* прийшла разом з весною" (Собко); "Чия відвага,— того й *перемога"* (Нар. прислів'я); "У білих рукавичках *перемоги* не здобувають" (Коз.). "Гуща і Прокіп *перемогли"* (Коц.).

"Побідоносна зброя" — рос. "победоносная". Українська мова до цього рос. слова має такі відповідники: "переможна", "звитяжна". Приклади: "Переможне військо". "Переможні співи". "Звитяжний прапор"; "Звитяжний бій"; "Звитяжний похід"; "Звитяжні полки".

"По професії журналіст — рос. "по профессии". По-українському кажуть: "за фахом", "з *фаху"*. Приклади: *"За фахом* це був старший електротехнік" (Баш.); "Він був *з фаху* інженер-будівельник" (Смол.). Див. О. Курило "Уваги...", стор. 165-169). Б. Антоненко-Давидович. "Як ми говоримо", стор. 224.

"Пощочина" — рос. "пощечина". Цей русизм вживається в статті одного автора, який пише багато статтей на мовні теми. В українській мові немає слова "пощочина", натомість є "ляпас". Приклади: "Не думав, що ця ніжна рученька такого *ляпаса* може заліпити..." (Корн.); "Поки Л. встиг опам'ятатися, почувся голосний *ляпас..."* (Гжиць.); "Він згарячу дає йому кілька *ляпасів"* (Козач.). У творах західноукраїнських письменників вживається також діялектне слово "поличник". "Ще дав йому на дорогу кілька *поличників"* (Мартович); "...та й кого ти *поличником* почастувала" (Кобринська). Цей діялектизм вживається і в творі Ільченка "Козацькому роду нема переводу": "Таких міцних *поличників* ще ніколи не хапав".

"Приспособив до друку" — рос. "приспособил". Замість цього непотрібного русизму треба казати *"пристосував* до друку" або *"приготував* до друку". Приклади: "Для друкування Гутенберг *пристосував* спеціяльний ручний верстат...".

"Політичний *приют"* — рос. "приют". Український відповідник "притулок". Приклади: "США надають право політичного *притулку* іноземним громадянам, які зазнають переслідування у себе на батьківщині". "Він перейшов кордон Східньої зони і попросив *притулку* в Західній Німеччині".

"Йому *сповнилося* 50 років" — рос. "исполнилось". Акад. Рос.-укр. словник 1968 року видання рекомендує вживати український відповідник "минуло". Слово "сповнилося" у цьому словнику має позначку "розмовне". Приклади: "Мені тринадцятий *минало"* (Шевченко). "Йому недавно *минуло* п'ятдесят" (Собко). "1979 року *минуло* сто років з дня народження Григорія Чупринки". "Десять літ уже *минало..."* (Франко). "Моєму синові *минув* вісімнадцятий рік" (Нач.-Лев). "Ось уже мені й за сорок *минуло* (П. Мирний). Отже в українській літературній мові, зокрема в мові клясиків української літератури, вживається дієслово "минати", коли мова йде про досягнення кимось певного віку.

"Солдатство" — рос. слово "солдатство" (Див. "Словарь современного русского языка", 1963 р., том 14). В акад. словнику української мови є це слово, але з позначкою "застаріле, розмовне". Український відповідник до цього російського слова — "солдатчина". Приклади: "Кінчався тільки перший тиждень його *солдатчини*" (З. Тулуб). "Треба згадати, що значила в ті роки солдатчина...". (Мартич).

"Він же *умна* людина" — рос. "умный", "умная". В українській мові слова "умний" немає. Зате є слово "розумний", "розумна". Приклади: *"Розумну* й добру жінку маю" (Коц.); "Мені казав *розумний* садівник" (М. Рильський); "Ти в мене *розумний* хлопчик" (П. Мирний); "Які *розумні* в неї очі" (Неч.-Лев).

"Завдання *успокоїти* розбурхане плесо" — рос. "успокоить". Цей русизм вживався в деяких творах західноукраїнських письменників (Кобрин-ська, Мартович та ін.), але в українській літературній мові вживається слово "заспокоювати, заспокоїти" або "утихомирювати". В акад. Словнику укр. мови слово "успокоювати" має позначку "застаріле". Приклади вживання українських слів — відповідників до рос. слова "успокоить": "Галич *заспокоїмо*. Знищу крамолу" (Хижняк); "Може б, Шрам і до кінця козаків *утихомирив*" (П. Куліш). "Козаки *втихомирювали* село..." (Стельмах).

Згадують *усопших* добродіїв". Рос. "усопших". Це церковно-слов'янське (староболгарське) слово належить до нормативної лексики сучасної російської літературної мови і дуже часто вживається в творах російських письменників — Пушкіна, Аксакова, Островського, Некрасова, Лєскова, Л. Толстого та ін. (Див. "Словарь русского языка", том 16, 1964, стор. 932). В "Словнику української мови" (Акад. Наук) цього слова немає. Українські відповідники: *померлий, покійний, небіжчик*. "Від матері *покійної* се чула" (Леся Українка); "Ми з твоїм *покійним* дідом товаришували" (Мик.); "Плакали діти над *померлою* матір'ю (Тулуб).

(Далі буде)

ПОВІДОМЛЕННЯ

Видавництво "Наше Слово" має видати книгу "Толкова Історія України-Русі". Автор — д-р Панас Феденко, професор Українського Вільного Університету, використав у своїй праці численні історичні джерела й наукову літературу. Автор дослідив, на основі архівних матеріялів, і українську історію в 20-му віці, яку фальшиво описує т. зв. партійна наука під комуністичними режимами і на еміґрації. Видавництво хоче приблизно вияснити майбутній тираж книги проф. Феденка і просить Вас повідомити, чи бажаєте придбати цю книгу, коли вона вийде з друку.

Адреса:

OUR WORD
8000 Muenchen 26, West Germany
Postfatch 26

Я. КУШНІРУК

"ПУЧОК ДНІПРОВОЇ ЛОЗИ"

Коли до мене в дальню путь
Тебе дороги поведуть,
Земля даватиме в дари
Тобі сади, гаї, бори...
Ти їх багато не бери.
Мені ти тільки принеси
Пучок дніпрової лози.

І можеш заодно набрать
Води священної з Дніпра,
Або на полі, край села,
Черпни з прудкого джерела,
Що в краї матернім біжить,
Дзюрчить, наспівує в житах.
В його піснях почавши жить,
Ми вирушали у життя.

Коли б ти відав, як я спраг
На ту привабну, милу річ...
Могили скіфські з-над Дніпра
Гостюють в мене кожну ніч, —
Вкраїна хилиться до віч
Чи в громі першої грози
Пучок дніпрової лози.

Й коли б у праці чи в борні
Забракло сили, то мені
Ти кращих ліків не шукай, —
Лози дніпрової подай.
Я притулю її до губ...
І вип'ю всю живу снагу,
Що увібрав під час грози
Пучок дніпрової лози.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ

НОВІ ВИДАННЯ. У Мельборні у В-ві *"Байда-Букс"* вийшла з друку збірка гуморесок *Лесі Богуславець* "ЯКИЙ САВА, ТАКА Й СЛАВА". Гуморески написані дотепно, на актуальні теми нашого культурно-громадського життя. Твори цього збірника мають своєрідний стиль насичених багатьма приказками, не мають помітних впливів інших видатних наших гумористів. Від кольпортерів надходять прихильні відгуки, що читачі хвалять цей збірник гуморесок. Обкладинка молодої художниці Олі Когут. Книжка має 87 сторінок. В Америці й Канаді ціна 3.00 дол.

У цьому ж В-ві *"Байда-Бус"* щойно вийшов роман видатного письменника *Бориса Антоненка-Давидовича "За ширмою"* (**Behind the Curtain**). Англійською мовою переклав відомий уже нам з кількох перекладів Юрко Ткач. 173 стор. Кольорова обкладинка Олі Когут. Ціна в Америці 6.00 дол., в Канаді — 6.50 дол.

Тим часом Юрко Ткач переклав цікаву повість з козацьких часів сучасного письменника Василя Шевчука "Побратими". Має вийти з друку у вересні цього року.

Олексій КОНОВАЛ

ІЛЮЗІЯ...

Майже кожна війна приносила територіяльні зміни. Поневолені нації завжди сподівалися, що, може, в час війни настане для них можливість здобути чи відновити свою незалежність.

Багато надій покладали народи, що опинилися в системі Радянського Союзу й на Другу світову війну, яку розпочала Німеччина. Але Адольф Гітлер мав для них свої пляни. Міністер Сходу в уряді Гітлера, Альфред Розенберґ, ще перед війною опрацював плян, за яким мало б постати, після розвалу СРСР, кілька самостійних держав під протекторатом Німеччини. Він доводив, що створення самостійної України особливо ослабить Росію й вона вже ніколи не буде загрозою ні Німеччині, ні іншим країнам. І, для добра Німеччини, він рекомендував діяти в тім напрямі відразу на початку війни. Але Гітлер, здобуваючи країну за країною, рахував, що йому не потрібно помочі жодного народу. З Радянським Союзом він надіявся також покінчити скоро й дозволив своєму пропаґандивному відділові послуговуватися самостійницькими гаслами лиш для облуди.

Після кільканадцятьох неуспішних битв німецьке командування пригадало Гітлерові про плян Розенберґа і без його згоди почало творити військові частини з українців, росіян, білорусів та інших народів. Але російські впливові особи робили всі старання, щоб Німеччина таки не думала дати визволеним від більшовиків народам самостійність. Вони пропонували свої услуги Німеччині від імени всіх народів комуністичної імперії, під умовою, що боротьба проти більшовиків не буде боротьбою за розчленування Росії.

Про закулісні російські старання проти розчленування Росії багато описується в книзі німецького автора Юрґена Торвальда "Вен зі фердербен воллєн", яку перекладено на російську мову під назвою "Очерки к истории Освободительного Движения Народов России".

У перші роки війни німецьке командування давало перевагу творенню частин різним національностям Радянського Союзу. Росіяни увесь час доводили, що новозформовані частини можуть бути ефектними з більшовизмом лише під російським керівництвом.

4 вересня 1943 року попав до німецького полону генерал Андрій Власов, який боронив доступ до Києва, а пізніше до Москви. Росіяни зразу почали довколо нього творити російський визвольний центр. А. Власов, великий противник будь-яких відокремлень від СРСР чи Росії, не міг повірити, що українці, білоруси, кавказькі народи та інші потворили в системі німецьких збройних сил, свої військові формації, і не хотять нічого мати з росіянами. Це Власова дивувало й обурювало. Він домігся, щоб німці влаштували йому побачення з керівниками "сепаратистів" (так він називав усіх, що були проти неподільної Росії). Від українських частин ніхто не висловив бажання навіть говорити з Власовом. Але Відділ Державної безпеки Райху таки влаштував зустріч Власова з деякими представниками народів Радянського Союзу. В присутності Власова між Кальтенбруннером і представником кавказців Кедієм відбулася така розмова (цитуємо): — "Чи згідні ви працювати під керівництвом генерала Власова, щоб створити визвольний уряд для вашої спільної батьківщини — Росії?" Кедій, якого знали як стриманого і мудрого, раптово спалахнув гнівом, як від ударів батога, від слів "батьківщини Росії". — "Ні!" — процідив він. — "Ніколи!" — "А чому?" — "Тому, що ми, кавказці, боролися досьогодні на вашій (німецькій) стороні не для того, щоб підставляти свою голову під меч нового російського імперіялізму!"

Не менш "приємна" для Власова зустріч відбулася з президентом в екзилі Білорусії, Островським, який заявив Власову, що "ми йдемо різними дорогами. Ви боритесь за вільну Росію, а я — за незалежну Білорусію". Після цих двох "очних ставок" Власов відмовився зустрічатися з рештою представників "народів Росії".

У книзі, в розділі "Сепаратисти проти Власова", про українців пишеться таке: "Розенберґові все таки вдалося зустрітися з доктором Арлтом, але від нього він не знайшов підтримки. Це був друг по нещастю, який мав ще більше неуспіхів. У жовтні 1944 року, коли Власов відкрито виступав проти дроблення антикомуністичних сил Росії, Арлт уже добився великого поступу в своїх стараннях. Йому вдалося зрушити вперед організування військових частин українців. Арлт добився того, що галицька дивізія, яка дякуючи ряду помилок і незацікавлень німецького керівництва була розпорошена під Львовом, тепер була знову зформована. Її назва "галицька" була загублена. Тепер вона вже називалася Першою українською дивізією. Її піснею став український гимн. Були уведені українські жовто-блакитні прапори, та і сама її форма була "українізована". Арлт настільки поспішив, що відкинув традиційну присягу Гітлерові і увів нову присягу по "українській формі". Арлту і Шандрукові в тім багато помогли обставини, що німецький командир цієї Першої української дивізії, генерал Фрайтаґ, цілком не розумів по-українському, як рівнож і його перекладачі говорили лише по-російському. Вони (німці) цілком не вдумалися в текст присяги. Забазка Арлта, Перша українська дивізія, находилася в дорозі до Словаччини, де мала зупинитися, тоді коли Власов вів свою боротьбу за спільне керівництво. Сам Шандрук був по шию занятий підготовкою у формуванні Другої української дивізії, яка мала б складатися, в більшості, з українців не з Галичини під керівництвом українського полковника Дяченка. Він прагнув поширити вже існуючу західньо-галицьку базу, і в кінцевім висліді створити "Всеукраїнську Визвольну Армію". В околицях Німеччина було закладено основи для української офіцер-

ської школи. Повною парою ішла підготовка створення спільного Українського національного комітету. Старання Арлта здобули згоду на співпрацю таких вождів як Бандера, Мельник та інші мали вигляд на успіх. За старанням Арлта випущено Степана Бандеру з концентраційного табору, де він був з 1941 року і віддано в його розпорядження".

Росіяни не знали, на яку стати. Перед їх очима творилися дивізії націй, які за всяку ціну старалися позбутися опіки старшого брата — росіян.

Гітлер довший час не давав дозволу творити російські частини під зверхністю генерала Власова. Щойно, як німецьке військо цілком було витиснуте з усієї території Радянського Союзу, змінив свою думку.

На початку листопада з Німеччини вибралася спеціяльним потягом вся російська "сметанка" до Праги, столиці Чехії, щоб там 14 листопада 1944 року проголосити Маніфест Комітету Визволення Народів Росії. Перед проголошенням Маніфесту відбулися збори делегатів — росіян і вибори управи комітету. На голову комітету вибрано генерала Андрія Власова, а в члени увійшли такі особи: ген. Балабан — представник козацтва, проф. Богатирчук — представник українців (це той самий малорос, що пізніше в Америці творив групу українців-федералістів, що видала кілька чисел при газеті "Новое русское слово" додаток, а українською мовою — "Східняк"), Буцилович, ген. Жіленков, ген. Закутний, ген. Малишкін, ген. Трухін та проф. Руднев.

А. Власов почав стягати з різних німецьких частин вояків росіян до РОА (Русская освободительная армія). Першу дивізію очолив полковник Будніченко, а Другу російську дивізія — генерал Трухін.

Хоч майже на всіх кордонах Німеччини вже стояли війська Англії, Америки, Франції та СРСР, генерал Власов з усією впертістю творив російську визвольну армію. Генерал Павло Шандрук відповідальний за українські формації робив старання, щоб відвести свої частини з терену засягу комуністичних військ. Кінець Німеччини не тяжко було передбачити. Він скоро надійшов. На початку травня 1945 року Німеччина скапітулювала. Генерал Ан. Власов з своїм штабом опинився на території, зайнятій американцями. Він зголосився до американського офіцера як російський генерал. Керівник американської частини, не орієнтуючись в справах і думаючи, що це один з радянських російських генералів, їх союзників, запросив його на обід...

Деякий час тримали Власова під охороною недалеко від місцевости, що розділяла американське й радянське військо. Чекаючи дальших інструкцій, що з ним робити, вирішили перевезти Власова вглиб американської зони. Вирушили особовим автом і джіпом. Радянське військо, що зараз після закінчення війни почувалося й на американській зоні, як у себе вдома, зупинило їх. Перевіряючи кого везуть, один з червоноармійців пізнав Власова. Американці не довго й торгувались чи віддати їм Власова чи ні. Ви, мовляв, росіяни, свої справи самі полагоджуйте між собою. Якщо він вам так потрібний — беріть. Пізніше американці й англійці передали комуністам й інших провідників російського визвольного руху. Козацькі частини, що воювали на німецькій стороні, видано, на видиму смерть, комуністам і з англійської зони.

Українські військові формації, що опинилися на території Італії, також були в небезпеці. Їх провідникам, генералові Павлові Шандрукові і Кратові, вдалося переконати альянтів, що вояки українських частин є з Галичини, до 1939 року були громадянами Польщі й примусовій репатріяції не підлягають. Але і їх довший час не залишали в спокою радянські репатріяційні комісії.

Хоч Власов і його прибічники були не меншими російськими шовіністами і єдинонеділимцями як керівники в Кремлі, їх покарано. 12-го серпня 1946 року московська газета "Правда" повідомила, що військовий суд СРСР присудив до смерти через повішення за зраду батьківщини, шпіонаж і тероризм Власова, Малишкіна, Жіленкова, Трухіна, Закутного, Благовещенського, Меандрова, Мальцева, Буніченка, Зверева, Корбукова і Шатова.

Так закінчилася доля осіб, що боялися, щоб на випадок перемоги німців, не була поділена комуністична імперія, щоб не були втрачені для Росії землі, загарбані ще російськими царями.

Юрґен Торнвальд, автор книги, зміст якої ми переповіли, народився 1916 року. В університеті студіював медицину, пізніше філологію та новітню історію. В 1950 роках дістав доступ до всіх німецьких таємних документів, що стосувалися Сходу Европи, і, базуючись на них, перше видання своєї книги "Вен зі фердербен воллен" переробив, доповнив, поправив та поширив. У переробленій версії присвячується багато більше місця визвольним рухам українців, балтійців, козаків, грузинів, татар, азербайджанців, вірменів та інших націй, що старались при помочі Німеччини здобути незалежність. Книга видана англійською мовою має таку назву: "The Illusion: Soviet Soldiers in Hitler's Armies".

У ній автор згадує Україну та українців на багатьох сторінках. Більш докладно він подає розмову і думки генерала Павла Шандрука та насвітлює українське становище в розмовах з відповідними німецькими старшинами, зокрема на сторінках 187-192, 232-234 та 312-313. Цю цікаву книгу Юрґена Торнвальда варто рекомендувати почитати багатьом англомовним журналістам та політичним діячам, які часто забувають, що Радянський Союз заселюють не лише росіяни, але й інші народи, що прагнуть вирватися з московського ярма.

НЕ ЗАБУДЬТЕ
ВІДНОВИТИ
ПЕРЕДПЛАТУ
СВОЄЧАСНО!

А. ЮРИНЯК

"ХЛІБ НАШ НАСУЩНИЙ" Г. ГОРДІЄНКА

Перед нами чепурна книжка в твердій оправі з вищеподаною назвою й з підзаголовком (Монографія про хліб).

У передмові читаємо, що Автор свідомо вжив прикметник *насущний* (хліб), а не "щоденний" — як дехто вживає, хибно вважаючи, що слово "насущний" не належить до нормативної лексики нашої сучасної літературної мови.

В реалізації авторського задуму написати монографію про хліб важливу ролю відограла дружина Автора, якій власне він присвятив даний твір. Про це в передмові сказано так:

"Свої попередні книги Автор присвячував різним близьким йому особам, як тестям, батькам, побратимам, науковцям і аж тепер прийшла черга присвятити цю книгу дружині (...) дружина опинилася в черзі на останньому місці. Хоч у моєму житті вона була стало на першому місці".

(Докладніше Автор пише про це наприкінці книги, під наголовком "Кому присвячено цю книгу?").

Передмова має за мотто віршовану строфу:

"Я славлю хліб — основ основу —
За вічну іскорку життя.
Посій зерно — від нього знову
Спахне зелене багаття.

Михайло Масло

Про пієтизм Автора до його об'єкта — "насущного хліба", свідчить і ввесь ілюстративний матеріял — отих 69 сторінок старанно дібраних поезій, віршованих сентенцій та народних приказок. І — скажемо прямо — це поетично-пієтичне наставлення Автора до "хліба насущного" нам імпонує; ми також, як і він, непохвально ставимось до "критично наставлених голосів", які радять зменшити споживання хліба.

Але годі з передмовою, хоч вона й дуже прикметна і змістовна. Перейдімо до змісту самої монографії.

Властивий виклад про хліб починається на стор. 12, розділом "Початки хліборобства". В цій первісній стадії "виробництва хліба" головний тягар, а тим самим і вирішальна роля належали жінці. Ось як про це пише наш автор:

"Якомусь прадавньому жіночому генієві ми мусимо завдячувати ту ролю, яку виконує насіння рослин, коли його посадити назад у землю.

Вона — та первісна жінка — що посіяла насіння в землю, стала *першим хліборобом* на нашій плянеті. Вона, та безіменна героїня, дала початок величезній галузі людської діяльности — хліборобству, на основі якого й розвинулось людство в своїй кількості, а пізніше здобуло верхи інтелектуального розвитку, свідками якого ми тепер є". (Стор. 12-13).

Цікаво (і з нашого погляду зовсім доцільно), що пишучи про оранку, сівбу і пізніші жнива та молотьбу — автор не забуває сказати і про звичайну українську термінологію цих елементарних процесів "хлібного виробництва", включаючи й термін — узагальнення, що відомий здавна в українській громаді як "хліборобство", не співпадаючи з термінами сусідів (у росіян — "земледеліє", у поляків — "рольництво"), що наголошують не кінцевий продукт праці, не плід, а місце й процес.

У дальших розділах: "Збіжжя", "Зерно", "Технологія зерна", "Борошно", "Тісто" Г. Гордієнко подає докладний технологічний процес на шляху перетворення зерна в ТІСТО—прісне і квасне, що "сходить" на дріжджах. А на 38 сторінці бачимо наголовок розділу "Хліб" і мова точиться стисло про цей *кінцевий продукт* хліборобської діяльности людини.

Достатньо і популярно й стисло автор подає читачеві нинішню різноманітність хлібопродукції в европейських країнах, її специфікацію та еволюцію, згадуючи і про моменти важких криз хліборобства, спричинених в Україні політикою окупанта. З 12 розділів на *тему хліб* найбільше місця (28 сторінок, з 59 по 77) займає розділ "Хліб в Україні". Інші важливі розділи такі: "Хліб в античній давнині", "Хліб і політика", "Обрядовий хліб" й "Хліб в українських обрядах".

Невеликим розділом "Різноманітність хлібів" закінчує Г. Гордієнко свій виклад з такою прикметною заввагою:

"Для завершення всього того матеріялу про хліб, який подано вище, вважаю за необхідне подати й Молитву Господню (тобто "Отче наш". — А. Ю.) та якусь кількість поезій українських авторів про хліб та про споріднені теми — як плуг, жорна, стіл, млин та т. п.

Визбируючи протягом довгого часу, може з два десятки літ, поезії про хліб, довелось переконатися, що їх найбільше українською мовою, себто українська людина найбільше журилася хлібом і найбільше уваги присвячувала хлібові!"

Отже далі — "Молитва Господня" (стор. 112), а сторінки 113-175 займають поезії про хліб українських поетів, при чому майже половину їх з таким наголовком і подано: ХЛІБ (щоправда, деколи з прикметником: *житній* хліб, *солдатський* хліб, *білий* хліб, *новий* хліб, *гідний* хліб тощо). Серед наведених у книзі поезій (їх понад півсотні) є поезії Максима Рильського, Андрія Малишка, Любови Забашти, Платона Воронька. Але більшість належить поетам мало- або й зовсім незнаним, що їх однак наш автор відшукав у періодичній пресі та вузького обігу бюлетенях, альманахах тощо. Читачі напевно не будуть нарікати, коли ми подамо тут одну поезію відомої поетки і одну поезію поетки ледве чи кому відомої, крім її родичів та приятелів, а проте не без хисту. Беручи для ілюстрації саме авторок-жінок, ми цим самим солідаризуємося з автором книги, з його твердженням, що *першим хліборобом, першим творцем хліба була якраз ЖІНКА.*

Скільки нових передплатників ви приєднали для "Нових днів"?

ЯК ПАХНЕ ХЛІБ

Як пахне хліб? Ви знаєте, як пахне хліб?
Диханням сівача, вогнем безсонних діб,
Трудом і творчістю, людським гарячим потом,
Він пахне солодко, як пахнуть меду соти.

З труда важкого виросло зерно,
Із дум і помислів-достаток, блага світу,
І хліб зійшов, як гімн весні і літу,
Запах в печі, як молоде вино.

Він пахне степом, сонцем у жнива,
Коли, мов князь, сповзає із лопати...
Вже хліб печуть, і дух життя багатий
Поволі завойовує права.

Чи капустяний лист, чи лист з печі печей,
Чи хліб на двох, чи на велике місто, —
Та пахне він завжди єдиним змістом:
Трудом безсонних рачків і ночей.

Будь сівачем, і хай життя твоє
За хліб і сіль, що маєм від народу,
Насущний хліб, а не кукіль дає.
Віддаймо кров гарячу, а не воду

Любов Забашта

ЖИТНІЙ ХЛІБ

Він вічний і святий, цей житній хліб,
Чи в паляниці на столі у хаті,
Чи зв'язаний в важкий тужавий сніп,
Де колоски шепочуться вусаті.
Його плекали щедрі руки піль
Веселки в нім ховала даль безкрая,
Він виріс для нових бучних весіль,
Щоб рум'яніти поруч з короваєм,
Він злегка пахне голубим дощем,
Волошками та сонцем злотокосим,
Світанків невтамованим плачем,
Що росами губився по колоссю.
Віки проходять тисячами діб
І новим дням земля безмежно рада...
Він вічний і святий, цей житній хліб
Так, як життя, добро, кохання, правда.

Наталка Матюх

Та поезіями самими Г. Гордієнко не обмежився: як ілюстративний матеріял до своєї монографії про хліб він подає ще півсотню приказок ("Народна мудрість про хліб") і на десятьох дальших сторінках "Хлібний словник", скрупулянтно зібравши усі слова-назви різних форм та видів хліба (включно з такими "екзотичними" як *буник, дерун, лободяник* та *розтягай)* і назви обстанови та знарядь процесів виробництва хліба і побічних продуктів хлібопечення.
Шість сторінок бібліографії використаної літератури, шість малярських ілюстрацій і три сторінки змісту завершують цю вартісну монографію про хліб.

А. Юриняк

Дмитро ЧУБ

НОВИЙ ТВІР УЛАСА САМЧУКА

("Плянета ДІ-ПІ" — нотатки і листи)

Ніби на відзначення 75-ліття видатного романіста й літописця Уласа Самчука, Видавництво "Дослідний Інститут Волині" видало його нову книжку, щоденник "Плянета ДІ-ПІ".

Ще, здається, так недавно наші читачі з захопленням читали його спогади "На коні вороному", а перед тим "На білому коні", а вже вийшов новий не менш цікавий твір. Цей своєрідний літопис буття української еміграції в Західній Німеччині автор почав писати з кінця 1945-го року.

На 354-ох сторінках цього чепурного видання, в гарній твердій обкладинці, читач знайде багато цікавого про різні сфери життя в таборах і поза ними, про небезпеку репатріяції, вістки зі світу, творення літературної організації МУР, зустрічі з письменниками, діячами, політиками, з'їзди, боротьбу окремих поглядів на літературу, неприязнь між окремими письменниками й про приватне життя автора.

Багато з цих матеріялів — це першоджерела у вивченні життя української еміграції. А хто цікавиться літературним процесом, то знайде в книжці досить матеріялу, доповненого зразками епістолярної літератури — листування письменників. Окремі листи становлять виняткову вартість — вони вперше побачили світ у цьому творі. З цього видно, як пильно працював Улас Самчук над нотуванням всього, що творилось навколо, як багато зібрав і зберіг того документального матеріялу.

Безліч зустрічів, безліч зафіксовано розмов, думок, вражень. Тут і генерал-хорунжий Омелянович-Павленко, і Ісаак Мазепа, і Андрій Лівицький і письменники та літературознавці: Євген Маланюк, Григорій Костюк, Юрій Шерех, Іван Багряний, Юрій Клен, Яр Славутич, Ігор Костецький, Василь Барка, кручений Юрій Косач і безліч інших.

Ось трішки про перші зустрічі: "Ще раз побував у нас Юрій Клен, — пише Улас Самчук, — Ессе Гомо. В ньому щось апостольське. Поет-інтелект, поет-філософ, поет-віруючий. В цьому випадку — віруючий в Україну. Бургардт, який став Кленом, не пішов на олімп Гете, а віа Долоросо Шевченка. Подвиг високого напруження..."

А ось інша зустріч: "16-го грудня. Подія. У таборі появився Іван Багряний. Поет, прозаїк, політичний діяч. Динамічно-яскрава індивідуальність... за совєтів автор поеми "Монголія", "Аве Марія", збірки поезій "До меж заказаних", віршованого роману "Скелька"... Тепер він має не друковану ще збірку поезій "Золотий бумеранг" і друкований роман "Звірослови". Наш культурно-освітній відділ негайно влаштував його авторський виступ з моїм привітальним словом і щирими оплесками численної публіки. Він декляму-

вав з пам'яті вірші, поеми, гуморески, розповідав про своє ув'язнення, висилку"..

Так автор подає фрагменти літературного життя й побуту тих часів. Читач довідається і про писання роману "Ост" та його друк, про багато літературних новин; таборові тривоги і радість переплітаються щоразу в його багатому на новини творі.

Ось в Уласа Самчука на столі 56 листів з відповідями на анкету, надруковану в пресі в квітні 1948-го року. В цих листах відповіді про те, як загал дивиться на літературу, кого з клясичних і сучасних письменників найбільше читає і кому хто найбільше імпонує. Наслідки дуже цікаві: на 56 відповідів з клясиків найбільше почитним, зрозуміло, — Тарас Шевченко — 37 голосів. Іван Франко — 34. Леся Українка — 27.

Із сучасних еміграційних письменників названо 26 імен. Серед них дістали голосів: Іван Багряний — 25, Улас Самчук — 25, Т. Осьмачка — 16 і т. д. Улас Самчук подає ще багато інших відомостей, які дала ця анкета.

Цей твір охоплює відтинок часу від 1945-го року аж до 23-го вересня 1948-го року, тобто до його виїзду до Канади.

Позитивом цього цікавого щоденника є ще й те, що він ілюстрований численними світлинами письменників, зустрічами. З нього також яскраво проглядає надзвичайна активність і працьовитість письменника. Тут і писання твору в тих невідрадних обставинах, і шукання харчів, і подорожі на засідання, літературні з'їзди, зустрічі і тактовність та уміння дипломатично стримувати пристрасті окремих гарячих голів.

Цей твір — ще одне свідоцтво, що в особі Уласа Самчука маємо надзвичайно талановиту й працьовиту людину, літописця, співорганізатора МУР-у і "Слова" й доброго патріота. Він, здається, єдиний серед письменників, що живе лише з літературної праці. Його численні чудові романи, починаючи з тритомника "Волинь" і дальші— повість "Марія", роман-хроніка "Юність Василя Шеремети", роман "Ост", "Чого не гоїть вогонь", "На твердій землі", спогади "П'ять по дванадцятій" та вже згадувані "На білому коні" (двоє видань) та "На коні вороному" створили письменникові-ювілятові велику славу. Багато з його творів просяться на плівку, на кіноекран.

Сподіваємося, що його цікава "Плянета ДІ-ПІ" буде поштовхом для написання ще нових творів, чого ми йому щиро бажаємо у день його 75-ліття.

ЦІННА ПРАЦЯ ПРО УКРАЇНСЬКИХ ПОСЕЛЕНЦІВ У КАНАДІ

Zonia Keywan & Martin Coles, GREATER THAN KINGS. Montreal: Harvest House, 1977, 168 pages.

Документальних матеріялів про перших українських поселенців у Канаді в нас покищо дуже мало. Серед них треба відзначити найновішу появу — БІЛЬШІ, НІЖ КОРОЛІ, добре опрацьовану книгу великого, альбомного розміру, з багатьма ілюстраціями, що її написала Зоя Кейван, а оздобив знятками Мартин Колс.

Основний зміст цієї книги — виписки з історичних джерел та інтерв'ю з поселенцями. Наукові праці В. Кея (Кисілевського) та М. Марунчака, спомини В. Чумера, англомовні часописи, що з'являлися тоді у Вінніпезі та в інших містах, — усе це послужило авторам багатьма фактичними даними. На цьому тлі наведено добре підібрані вислови старших чи взагалі відомих поселенців.

Автентичні матеріяли, унаочнені давніми й сучасними знятками, погруповано у п'яти тематичних розділах: еміграція до Канади, будування хат на преріях, обробіток землі, родинне й релігійне життя, спадщина. Закінчується книга хронологією важливіших подій, що охоплюють роки 1891-1926. Мабуть за визначну віху вважають автори обрання Михайла Лучковича з Веґревілю до парляменту в Оттаві (1926).

Великим позитивом цієї книги є всебічне віддзеркалення життя українських поселенців. Звернено увагу не лише на добрі сторони нашого життя в Канаді, а й на неґативи, дискримінацію, релігійні суперечки, на ганебну ліквідацію двомовних шкіл в Альберті (1913), в Манітобі (1916) та в Саскачевані (1918). Варто підкреслити, що мова авторки ясна і проста, добре зрозуміла кожному читачеві, іноді подана навіть телеграфічним стилем, що робить книгу доступною широким масам, учням середніх шкіл і тим дідусям та бабусям, які ніколи не мали змоги добре навчитися урядової мови країни.

При всіх цих позитивах не можемо не вказати на деякі недоліки. Варто було б дати список головніших українських місцевих назов на степових провінціях. Адже це тривала печатка українського внеску в розбудову Канади. Доречно було б ширше навести цитати з досліджень сенатора Павла Юзика про те, скільки саме акрів землі зорали українські поселенці у степових провінціях (10 мільйонів акрів за 75 років, а французи у Квебеку лише 5 мільйонів за 300 років). Є відомості про значний внесок українських інженерів чи інших фахівців у розвиток промисловости Канади (напр. у хемічну індустрію в Форті Саскачевані). Годилося б сказати щось про українську пшеницю, привезену на цей континент і схрещену тут з іншими сортами зерна. Саме українська пшениця причиняється до високих уррожаїв на Заході країни.

Брак таких і подібних відомостей у книзі БІЛЬШІ, НІЖ КОРОЛІ наштовхує на думку видати ще один альбом (чи й більше!) з недавнього та сучасного життя українських поселенців у Канаді, бо тих трьох сторінок (160-163) під назвою "Що залишається" явно не досить. Варто б додати більше відомостей про сучасне різноманітне культурне життя, зокрема про українську літературу в Канаді, про танцювальні групи, хори, драматичні гуртки й т. п. Та поки з'явиться черговий том праці Зоні Кейван і Мартина Колса, купуймо цю цінну книгу, дбаймо, щоб вона була в кожній бібліотеці, в українській та й неукраїнській родині. Рецензоване видання дуже добре надається для подарунка — на Великдень, на Різдво, до дня народження, на весілля й т. п.

Яр СЛАВУТИЧ

Олена НЕСІНА

КАРЛ МАРКС І ПАНАС ФЕДЕНКО

У статті "De Omnibus Rebus..." ("Нові дні", ч. 11 (357) проф. Феденко нарікає на те, що україномовна преса на чужині кидає соціялістів в "один мішок" з більшовиками-комуністами і що у нас слово "марксизм" зроблено вже лайкою.

Карл Маркс, згідно з Феденком, був демократом, ворогом партійної диктатури, цензури, російського імперілізму, захисником інтересів селянства і свобод поневолених націй, між ними й України.

Карл Маркс, пише автор "De Omnibus Rebus...", закликав робітників, щоб здобували знання й організувались на демократичній основі. "Свідомість і організація — політична й професійна — помогла створити могутні соціяліситчні партії, що в вільних країнах мають великі впливи і стоять при владі (центральній і місцевій)..."

Для підтвердження своїх поглядів, Феденко подає цитати Маркса, хоч як завжди, не подає джерел звідки він їх взяв.

Розглянемо три основні твердження шановного автора:

1. Карл Маркс — демократ.
2. Карл Маркс — захисник поневоленої України.
3. Хто кого "кидає в один мішок".

Почнемо з першого. В "Енциклопедії Українознавства" (Том 4, 1962 р., стор. 1471-1474) марксолог, доктор Всеволод Голубничий подає довідку про Марксизм і його вплив у світі. Всі ті читачі, а таких у нас багато, які дістали середню чи вищу освіту в Радянському Союзі, є добре ознайомлені з основними працями Маркса й погодяться з тим, що довідка д-ра Голубничого стисло і правдиво пояснює марксизм, його розповсюдження і завмирання.

Д-р Голубничий пише, що марксизм є філософське, економічне та політичне вчення Карла Маркса (1818-83) і Фрідріха Енгельса (1820-1895), що дає діялектично-матеріялістичне пояснення історії людства як висліду економічного розвитку та боротьби кляс. Маркс інтерпретує капіталізм як поминальну соц.-екон. формацію, після якої неминуче (через переходову стадію соціялізму) наступає комунізм. Капіталізм розвивається з приватної власности на знаряддя виробництва й капітал, яким є надвишок продукції товарів понад кошти найму робочої сили, т. зв. "додаткова вартість". Він має зникнути в наслідок власного внутрішнього розвитку, зросту концентрації й монополізації капіталу в небагатьох країнах, пролетаризації більшости населення, криз перепродукції, масового безробіття і комуністичних революцій у найрозвинутіших країнах. Комуністичну революцію Маркс передбачав як спонтанний акт більшости населення, а комуністичний лад (вірніше переходовий лад від капіталізму до комунізму — замітка О. Н.) як клясову пролетарську диктатуру, скеровану проти експлуататорських кляс. В Англії і Америці, де існував парляментарний устрій, він передбачав, що робітники прийдуть до влади через вибори.

Отже, Маркс писав не про демократичний перехід, за виключенням Англії і Америки, від капіталізму до комунізму, а через *жорстоку клясову боротьбу під проводом диктатури пролетаріяту*.

Щойно після того як усі не милі пролетарям кляси зліквідуються, наступить рівність і братерство.

З цього всього ясно, що Карл Маркс ніяким демократом не був і не міг бути.

Друге: Карл Маркс захисник свободи наУкраїні.

Доктор В. Голубничий пише про це так: "Як на їх час, Маркс і Енгельс мали знання про Україну порівняно добрі. В творах, що торкались Польщі, Росії й панславізму, вони не раз відзначали, що українці щодо мови, культури, господарства і історичних традицій є окремим від своїх сусідів народом та що Росія підступно загарбала й поневолила Україну".

Одначе, д-р Голубничий далі зазначає, що Маркс і Енгельс "...виходячи з своєї теорії про "історичні і неісторичні нації" (...) довший час вважали українців нездатними на поступ і вважали, що вони, як і всі інші слов'яни, крім поляків та почасти росіян, *засуджені історією на зникнення* (підкреслення моє — О. Н.).

Польща, на їхній погляд, мала б бути визволена від Росії, Прусії й Австрії та реставрована щонайменше в кордонах 1772, що включали б Правобережну Україну, Білорусь і Литву, народи цих країн мали б поступово польонізуватися".

Голубничий пише, що тільки під кінець свого життя Маркс, а особливо Енгельс після Марксової смерти, помітно змінили свої погляди на національне питання.

Отже Маркс вважав майже до своєї смерти, що українці не здатні на поступ і засуджені історією на зникнення, а не на самостійність.

Розглянемо тепер третє і останнє твердження Панаса Феденка про те, що соціялістів кидають в один мішок з більшовиками — комуністами.

Звернемося знову до праці вченого, фахівця-марксолога д-ра В. Голубничого.

Голубничий пише, що марксизм став доктриною соціял-дем-робітничих партій щойно після смерти Маркса.

Одначе, вже при кінці 19-го віку з розвитком парляментаризму, профспілкового руху та критики марксизму в академічних колах, в соц.-дем. партіях став наростати ревізіонізм та нахил до реформізму. На захист ортодоксального марксизму виступив тоді К. Кавтський. Після Жовтневої революції в Росії від соц.-дем. партій скрізь відкололись ліві революційні елементи, що стали звати себе комуністами. Комуністи стали поборювати ревізіонізм і реформізм, закидаючи соц.-дем. рухові зраду марксизму.

Під впливом розвитку комуністичного руху

Марксизм, як політична доктрина, швидко поширився у 20 віці.

В соц.-дем. русі Марксизм ще якийсь час існував поруч з різними ревізіоністичними доктринами, але після II-ої світової війни соц.-дем. партії від нього відмовились, вважаючи його застарілим. Нині політичний Марксизм визнається тільки комуністичними партіями, хоч від початкового марксизму вони також далеко відійшли. На відміну від партійного політичного марксизму, марксизм як соц.-економічна та філософська наука залишився назагал мало визнаним.

До твердження доктора Голубничого можна додати, що власне вже в 1925 році, задовго до Другої світової війни, російський вчений і філософ С. Л. Франк і інші писали, що вже малощо злишилося від марксизму в західньоевропейському соціялізм.

Отже в "один мішок" ніхто не кидає соціялістів і більшовиків-комуністів, навпаки, Феденко кидає в той мішок соціялістів і Карла Маркса, які давно від нього відмовились. Потужність соціялістичних партій не має нічого спільного з діяльністю Карла Маркса.

Соціялістичний рух почався набагато раніше ніж появився Маркс і марксизм і існує тепер незалежно від того чи Маркса хто визнає, чи ні.

Гаврило ГОРДІЄНКО

НОВИЙ УСПІХ НАУКОВЦІВ

Маю на увазі науковий збірник, в якому зібрані ПРАЦІ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ Хемічно-біологічно-медичної секції НТШ і Відділу природничих і медичних наук УВАН, виданий як том 196 "Записок НТШ", 1978. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто. Стор. 264.

Збірник має майже люксусовий вигляд; надруковано його на доброму папері, в твердій опразі з золотим друком. Пишу цю рецензію для читачів "Нових днів" тому, що наукові праці у відділі природничих наук такі цікаві й такі приступні всім читачам, що варто з ними запізнатися. Праці з інших відділів, як суто фахові й звичайним читачам не зовсім зрозумілі, поминаю.

На першому місці треба поставити працю проф. А. Архімовича про географію світового розміщення зернових культур. Над цією темою автор працює вже довгий час, сумлінно слідкуючи за будь-якими змінами в культурі зернових на нашій плянеті, а не тільки в Україні.

До культури важливіших с.-г. рослин в Україні треба віднести такі праці, як Івана Ромика про селекцію зерновобобових, а спеціяльно гороху на Уладівській селекційній станції. Автор пише також про свою співучасть в експедиції на Західні Землі України року 1940, де спеціялісти вивчали рослинні скарби і зібрали цінні колекції насіння культурних і диких рослин. В часі тієї експедиції був заарештований її провідник академік Вавілов.

До циклу подібних праць належить і праця Г. Гагарина про досягнення селекції озимої пшениці в Україні. Багатьом читачам "Н. Д." це будуть нововідкриті сторінки з історії сільського господарства України та окремих культурних рослин.

Ніде так не потерпіли визнавці правдивої об'єктивної науки, як в СССР та спеціяльно в Україні. Цій темі присвячені праці Кіри Архімович про Мічуріна, як він поборював небажаних йому науковців, а також більша праця покійного проф. Миколи Остап'яка "Роля Трохима Лисенка в загибелі в СССР цілої генерації генетиків, селекціонерів, біологів, агрономів". Тому зацікавлені проблемами науки в Україні та тими умовами, в яких доводиться працювати науковцям під диктаторським режимом, знайдуть у книжці відповідь на багато питань.

Винятково цінна для всіх любителів квітів є праця Л. Марголіної про біологію альпійських рослин. Любителям української давнини цікаво буде довідатись, що деревина в наших лісах майже не охоронялася законами, зате борті з бджолами були під суворою охороною тодішніх законів. Про це цікаво пише Р. Кобринський у праці про ліс та мисливство в давньому українському праві.

В серії природничих наук надруковано й досить велику працю В. Лазорка про метелика Аполона.

До кожної праці подано літературні джерела, а також резюме англійською мовою. В кінці Збірника подано англійською мовою короткі біографічні дані про кожного автора.

Хоч Збірник датовано роком 1978-им, а нині вже рік 1980, то це в наших умовах треба вважати невеликим спізненням. Збірник може бути не тільки цікавою лектурою, але й оздобою книжкових поличок, які в наших добробутних домах красуються на видних місцях. Правда, тому що участь у науковій конференції приймали лише природники, хеміки, біологи, медики, а мовознавців там не було, то пан проф. Одарченко й матиме неабияку розвагу прогулятися з червоним олівцем по сторінках цього Збірника, хоч і не по всіх, бо, як і в природі, на прогульки ходять не всюди!

КНИЖКИ ДО НАБУТТЯ

У книгарнях або в автора Івана Боднарчука можете набути такі його книжки:

1. **"ПОКОЛІННЯ ЗІЙДУТЬСЯ"** (повість з еміґр. життя, стор. 151) **$3.50**
2. **"ЗАМРЯЧЕНІ РАНКИ"** (оповідання, новелі і нариси, стор. 88) **2.75**
3. **"ДО РІДНИХ ПРИЧАЛІВ"** (репортажі з обстежень шкіл, стор. 256, у твердій оправі, 135 світлин зі шкіл) **12.00**
4. **ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ: Читанка I, Читанка II, Читанка III — по** **4.50**

При збірних замовленнях — відповідна знижка.

Адреса:

I. Bodnarchuk
67 Lynn Haven Rd.
Toronot, Ont. M6A 2L1, Canada

Тепер дрібні провини не творять більше поважних проблем.

Почавши від 31 березня, новий закон приспішує і полегшує полагоджування дрібних правопорушень.

Наскільки закон щодо подібних провин є простішим?

Дотепер Провінційний Суд полагоджував усі провини від дрібних правопорушень до тяжких злочинів фактично в цей самий спосіб. Справедливість перемагала, але часто це забирало багато часу.

31-го березня 1980 р. увійшла в силу нова судова система запроєктована для приспішення і улегшення процедури у дрібних проступках.

Як новий закон діє?

Тепер, коли вас оскаржено за дрібну провину, вам дадуть простий формуляр з трьома можливостями до вибору.

1. Ви можете підписати заяву **провини** (guilty plea) на зворотній стороні форми і вислати її, разом з визначеним штрафом, до судового бюра.

2. Ви можете підписати заяву, що ви **не винні** і післати її до суду: в цьому випадку ви будете повідомлені про час і місце вашої розправи.

3. Ви можете признати **свою провину з вияснениям.** Це новий привілей, яким ви можете користуватися тоді, коли ви не хочете оспорювати самого обвинувачення, а натомість хочете вияснити обставини. Ви можете старатися про зменшення покарання або продовження реченця заплачення штрафу.

Вступіть до Провінційного Суду проступків, що вказаний на вашому повідомленні, або пішліть когось як свого заступника. Години урядування є також подані на вашому повідомленні, і не потрібно попереднього замовлення.

Що обіймає новий закон?

Майже всі провини порушення провінційних законів і розпорядків: порушення правил їзди, такі як зашвидка їзда або невживання прив'язних поясів (seat belts), або занехання безпечности авта. Також порушення таких Онтарійських законів як: the Liquor Licence Act, the Game and Fish Act and the Motorized Snow Vehicles Act.

В майбутньому нову систему буде стосуватися також до порушень розпорядків про паркування.

Які інші відповідальності поношу?

Якщо ви не вибирете одної з трьох можливостей до 15 днів, або якщо ви злегковажите повідомлення про провину, суд припускатиме, що ви не бажаєте оспорювати звинувачення. Суд може тоді визнати вас винуватим і накласти штраф. Цей штраф треба заплатити до 15 днів від дня його накладення і суд має право стягати незаплачені штрафи. Після засудження за порушення правил їзди мотором, суд може завісити ваш дозвіл на їзду поки штраф не буде заплачений.

Коли ж ви хочете довідатися більше про новий закон щодо дрібних проступків, можете отримати дарові памфлети в супермаркетах і бюрах провінційного суду. Або напишіть до:

Provincial Offences Information, Queen's Park, Toronto.

R. Roy McMurtry, Attorney General

William Davis, Premier

Ontario

Лев ЯЦКЕВИЧ

НА БЕЗДОРІЖЖЯХ ВСЕСВІТУ

Приблизно 15 більйонів років тому, всесвіт був пустий, без галактик, без зір, без плянет, без життя і без світла. Всюди царювала бездонна темнота, сповнена водню і гелію. І ось, неждано, струснув довкіллям вибух пилових хмар, позначений появою титанічного вогню, кволим грюкотом у коридорах часу та інкарнацією нового всесвіту.

Так окреслює астрономія народження нашого космосу, яке сучасна наука називає теорією "Биг Бенг" (Великого зудару).

Щойно 50 літ тому вдалося піднести трішечки занавісу космосу та заглянути до його таємних домен: американський астроном Едвін Габбл відкрив чарівне царство, не заторкнене досі людським оком та небачене навіть у найфантастичніших снах.

У тому царстві народжується та вмирають зорі в осяйних спалахах, що пливуть у простір більйони світлових років, де одна ложка матерії дорівнює тягареві 200 мільйонів слонів, а "чорні діри" всмоктують в себе космічну матерію та світло з силою найпотужнішого пилососа. Едвін Габбл відкрив, що мряковинні місця на телескопічних світлинах, що їх вважали досі за скупчення космічних газів, — це в дійсності скупчення зір поза нашою галактикою.

Сьогодні ми знаємо, що у всесвіті стільки галактик, як стебелин трави на зеленій леваді; їх приблизно 100 більйонів.

Щоб уявити собі неймовірну величину космосу, учені придумали космічну міру світлового року, що становить відстань, яку проходить світло протягом одного року й яка дорівнюється 946-ом трильйонам миль. Це, без сумніву, майже фантастична відстань.

Щоб дати читачам уявлення про величину космосу, вистане згадати, що відстань найближчої зорі від нашої плянети дорівнює 4.5 світлових років, ширини нашої галактики — 100 світлових років, а відстань до найдальшої галактики — 10 більйонів світлових років.

Але найцікавіше те, що всупереч дотеперішньому поглядові, висесвіт не стоїть на місці, він постійно поширюється. Всі галактики, включно з нашим Чумацьким шляхом, віддалюються одна від одної зі скорістю пропорційною до їх взаємної відстані. Це розширення всесвіту — вислід вибуху "Великого зудару". Вивченням цих процесів займається нова ділянка знання — астрофізика.

При помочі оптичного інструменту, що має назву спектро-скопу, астроном має змогу відокремити коливання поодиноких складників зоряного світла та відчитати з них температуру, густоту, тиск, хемічний склад, скорість обороту та силу магнетичного поля майже кожної зорі. В 1932 році народилася нова ділянка астрономії — радіоастрономія, що дає змогу науковцям проводити аналізу світлових та радіяційних променів.

Декілька літ пізніше учені відкрили, що малесенький кристал германію, охолоджений до абсолютної температури та вміщений в літаку, ракеті або сателіті, може переловити цілу ґаму теплових (інфрачервоних) променів. Останнім осягом астрономії стала можливість перелову променів — Х, а навіть дуже коротких електромагнетних хвиль, що дають змогу астрономам проводити аналізи зір при помочі багатьох інформацій.

І саме ці нові джерела інформації докорінно змінили наш погляд на структуру та зміст космосу; згадати хоч би найбільш віддалені від нас небесні об'єкти — квазари, з яких досі зідентифіковано приблизно 350, на відстані 8 більйонів світлових років. Вони кількакратно більші за нашу соняшну систему. Але найцікавіше те, що натуга їх світла періодично змінюється, а їх астрономічно велика відстань свідчить про їх фантастично велику емісію енерґії. Обчислено що, деякі квазари висилають більше енерґії за енерґію 100 великих галактик. Пересічно кожний квазар в одній секунді висилає в простір стільки енерґії, що нею можна б покрити електричне запотребування нашої плянети на 5 більйонів років.

Астрономи не в силі вияснити джерела тієї потужної енерґії. Деякі вважають, що це або обвал ґравітаційної енерґії, або анігіляція матерії в стику з антиматерією.

Ще в 1930 р. американський атомний фізик Роберт Оппенгаймер передбачив, що розпад великої зорі, значно більшої за наше сонце, може створити нове небесне тіло, величиною 10 миль в промірі, при неймовірно великій силі ґравітації, спроможній, дослівно, розчавити свої атоми, залишаючи лише їх ядрові частини. В 1967 р. астрономи потвердили існування таких зір та назвали їх пульсарами (від циклічних спалахів, що в формі радіяційної енерґії доходять до нашої плянети). Радіяція цих космічних ґенераторів проходить з докладністю швайцарського годинника. Досі відкрито біля 100 невтронних зір, що їх питома вага переходить межі людського уявлення. Чайна ложка тієї матерії важитиме на поверхні землі приблизно один більйон тонн.

Але невтронна зоря (пульсар) не становить рекорду тягару в космосі. Рекорд належить концентрації матерії, що постає по розпаді величезної зорі, яку астрономи називають "Чорною дірою". Вона становить межову концентрацію матерії, що її передбачив Айнштайн у своїй теорії відносности. Існування "Чорних дір" прийняв увесь науковий світ як теоретичну необхідність, яку щойно недавно потвердили рентґенівські телескопи, вміщені в дослідних ракетах та сателітах.

Виявляється, що у висліді обвалу зорі, з її старшому віці, та шаленого тиску матерії, її ґравітаційна енерґія може збільшитися до таких меж, що навіть світло не може крізь неї пройти та стає її в'язнем. Така зоря блисне одним спалахом і

ЩО ПИШУТЬ ІНШІ . . .

І ось прийшов той час, та ще й великодній, коли редактор не має змоги навіть у найкоротшій формі сказати читачам те, що хотів би і мусів би сказати. Хай же за нього говорять інші:

"ЛИЦАРІ СВЯТОСЛАВА:

У часописі "Вільне слово" від 1 березня ц.р. появилась стаття Валентина Мороза п. з. "Перша проба", яка починається зверненням "Лицарі Святослава".

Привід до написання цієї статті В. Морозові дав випадок, що стався в Клівленді, ЗСА. Священик католицької церкви, що підлягає юрисдикції Філядельфійської митрополії, не дозволив поховати 14-літнього молодця "у вишитій сорочці", що трагічно згинув, на українському католицькому цвинтарі, приналежного до тієї церкви, бо його батьки належать до церкви, що підлягає Патріярхові Йосифові. З цієї нефортунної ситуації В. Мороз намагається зробити мало що не національну трагедію. І власне для самосуду покликає "Лицарів Святослава". Крім загравання на емоційнім патріотизмі та розбурхування інстинктивних пристрастей, аж до насильства включно, в цій статті — небагато позитивного. Такі методи боротьби із братами неоднодумцями українській спільноті аж надто добре відомі з 40-их років та ді-пі таборових часів. На щастя ми в країні, де будь-який самосуд не тільки визбутий найменшого морально-етичного виправдання, але й кримінально каральний. На його вудку ледве чи піде який "лицар".

У нашому переконанні, справжнього лицаря мусять ціхувати далеко інші прикмети. Він мусить жити і прямувати до ідеалів: до ідеалу людяности, до ідеалу чесности, до ідеалу обов'язку. Від стилю розв'язки цих життєвих вимог ідеалу і молодости залежить вся майбутність людини. Не тріюмф перемоги має плекати майбутність людини. Не тріюмф перемоги має плекати культ успіху, а навпаки — успіх повинен бути вислідною перемоги власного "я" над самим собою. У перемозі себе самого лежить глибінь духа, який кристалізує характер, що не дозволяє людині гратись своїми світоглядними засадами, як м'ячиками, щоб тільки дійти до успіху, а тим самим до тріюмфу. Тріюмф засліплює людину перед стражданнями ближнього та вбиває всякий неспокій за долю того ж ближнього, а це веде до авторитарности та диктату своєї волі всім іншим. Викликуваний бунт проти такої поведінки не є конструктивним психічним відрухом, він озлоблює людину та веде до нестерпної ненависти. Завданням людини на землі є постійно шукати спокою у собі самій. Його знайде вона, коли крім меча вживає найперше щита моралі та чесности в стосунку до Бога, до народу, до себе самої.

більше не можна її побачити навіть найбільшим телескопом світу. А все ж таки, ця майже фантастична зоря, має потужний вплив на рух дооколишніх космічних тіл і вважається тому за найбільш містерійний та контроверсійний об'єкт всесвіту.

ГРІЗНА РОЗПРАВА З ДИСИДЕНТСЬКИМ РУХОМ В СРСР

Не є ні для кого таємницею, що керівною постаттю дисидентського руху в СРСР був і залишається академік Андрій Дмитрович Сахаров, який у своїх оборонних акціях не робив ніколи різниці між дисидентами за національною ознакою. Він мужньо і безкомпромісово виступав в обороні всіх переслідуваних, в тому числі й українців. Не було жодного українського дисидента, в оборону якого не подавав би голосу академік. Тому то арешт і вислання з Москви Сахарова є непоправним ударом для всього дисидентського руху в СРСР...

Думаємо, що кремлівські лідери цим актом остаточно підписали свідоцтво в тому, що для них ніякі ані Гельсінкські, ані взагалі міжнародні договори не існують. Вони цим актом забили осиковий кілок у підписану Гельсінкську умову 35-ма державами.

А ДЕ Ж НАШІ ДЕМОКРАТИ

Всі наші українські демократичні газети, як "Українське Життя", "Наш Голос", "Українські Вісті", "Український Голос" уже від довшого часу підкреслюють на своїх сторінках конечну потребу підтримати морально і матеріяльно Закордонне Представництво Української Групи "Гельсінки", а виглядає так, що це тільки реклама, за якою наразі не видно ніякого діла.

("Українське життя", 15 лютого 1980)

Зінаїда ОРСІЧ

СТЕЖКА

Стежка то полем, то кручею в'ється.
Квітами вкрита, слизька та брудна.
Хто ж подасть рученьку, хто усміхнеться?
В далекій дорозі ввесь час я одна.

Мрію про щастя, про очі блакитні...
Серденько в грудях нудьгує, болить...
Мрію про ласкаву могу привітну, —
Хочу спочити душею на мить.

Сонце, я бачу, за обрій сідає.
Ніч вже надходить холодна, сумна...
Хто ж у темряві, як зірка засяє?
Знов у дорогу піду я одна...

ІВАНОВІ ІВАНОВИЧУ ДАЦЕНКО

нашому довголітньому передплатникові й прихильникові журналу Нові Дні, 10 квітня 1980, минуло 80 років щасливого життя. Уроджений на Донбасі, Україна, пан Даценко пережив Першу світову війну, Українську Національну Революцію,, розклад Російської Імперії, короткотривалу Українську Самостійну Державу. Після війни прийшлось переносити окупацію України московсько-большевицькою владою, яка його заслала, як і мільйони інших українців, на 5 років каторжних робіт на Біломорський і Москва-Волга каналах.

В Другу світову війну прийшлось воювати в рядах Червоної Армії на німецькому фронті, де Іван Іванович був ранений, а пізніше попався у воєнний полон. Дальше — еміграція. Приїхавши до Канади в 1950 році, проживав

п. Даценко в Монтреалі й Торонто, де став відомий як чесна людина, гарний український патріот та активний член громадського життя.

Шановному Ювілятові і його Дружині бажаємо доброго здоров'я й довгих років щасливого життя!

Редакція Нових Днів.

STUDENT ASSISTANCE TASK FORCE

- The Federal-Provincial Task Force on Student Assistance is reviewing current and proposed alternative programs for post-secondary Canadian student assistance related to a student's financial need;
- written views are invited from the public. These may deal with any or all aspects of student assistance including alternatives for the continuation, modification or replacement of both existing policies and programs of both federal and provincial governments;
- further information can be obtained from: The Federal-Provincial Task Force on Student Assistance, P.O. Box 2211, Postal Station P, Toronto, Ontario, M5S 2T2;
- closing date for submissions to the Task Force is June 1, 1980.

Secretary of State / Secrétariat d'Etat

Council of Ministers of Education, Canada / Conseil des ministres de l'Education (Canada)

60-ЛІТТЯ ГРИГОРІЯ КОНСТАНТИНОВИЧА МОРОЗА

2 березня 1980 року в Торонто, за ініціятивою П. Макогона, П. Глушениці та В. Корженівського, зійшлися друзі-однодумці, щоб віддати пошану та привітати з днем народження нашого Шановного, невтомного працівника Григорія Константиновича Мороза.

Відкриваючи ювілейне зібрання, П. Макогон від усіх присутніх сердечно привітав Ювілята та висловив йому щиру подяку за те, що він вже довгі роки невтомно виконує велику працю, яка має всеукраїнське значення. Наш Ювілят, є Головою КК в Канаді, Головою ГУ СУЖЕРО на Канаду, та відданим праці Адміністратором журналу "Нові дні". В. Корженівський вручив Ювілятові скромний подарунок на довгу й приємну згадку від усіх присутніх.

Пані Глушениця і пані Яковищенко подали на стіл наперед приготований смачний обід. Наш Ювілят проказав молитву, а всі присутні проспівали йому "Многії літа". Під час обіду відбувалась товариська розмова, в якій порушено й болючі загально-національні справи. Особливо присутні виявили обурення, що, на превеликий жаль і сором, у нашій політичній еміграції знайшлись такі організації, що почали лоборюзати єдине леґальне Закордонне Представництво Української Гельсінкської Групи, яке очолює генерал-майор П. Григоренко. Ці організації чомусь роблять все, щоб скомпромітувати великий авторитет ген. П. Григоренка — живого свідка і справжнього репрезентанта сьогоднішньої визвольної боротьби України.

Ще в 1978 р., на Пленарній Сесії СКВУ, представник від СУЖЕРО подав внесок, щоб СКВУ взяв на свою відповідальність побудову пам'ятника українцям, жертвам голоду, що його організувала Москва. Присутні гучними оплесками привітали такий внесок, але репрезентант "блискучого відокремлення", яке ніколи не давало дійти до об'єднання і цим разом відхилило той внесок, мовляв, такі пам'ятники може робити собі кожна організація. Ось так розуміють всеукраїнську

АФГАНІСТАН І УКРАЇНА

1926 року король Афганістану приїздив до Москви. Київ повідомили, що король у поворотній дорозі має відвідати Україну. Звичайно, в першу чергу Київ. Всі установи, зокрема музеї, ретельно готувалися до зустрічі незвичайного гостя — далекого сусіда, адже Афганістан є за Каспійським морем. Лаврський Музей робив виставку Станкового малярства — ікон та картушів з іконостасу Лаврського Успенського Собору початку XVIII ст. Завідувач відділу професор, архітект і етнограф Кость Васильович Мощенко робив зі мною експозицію давніх ікон. Перекладачем мала бути Ївга Яківна Рудинська — вона закінчила 3-річні вищі жіночі курси (Бестужівські в Москві) на факультеті французької мови. (Тоді міжнародня дипломатична мова була французька, як в посольствах так і при королівських дворах).

У музеї були вже розділили ролі, хто водитиме по відділах, хто піднесе музейні видання та квіти королю. Я мала давати пояснення на експозиції ікон з перекладом І. Я. Рудинської на французьку мову.

Але в Москві зробили так, що король проїхав Київ без зупинки. Українці мали великий біль та зрозуміли, що Москва трактує Україну, як колонію. Це було для нашої молоді гірке переконання й усвідомлення, що Україна не є самостійна. Це був перший болючий удар по Україні та наших самостійницьких змаганнях на міжнародньому полі.

1980 рік. Росіяни окупували Афганістан; Україна дістала другий удар — Америка відмовилась відкрити свій консулят у Києві. В часописі "Українські вісті", Детройт, 1980 р., ч. 2, стор. 6, є новинка: "В зв'язку з окупацією Афганістану радянськими військами президент Картер наказав припинити всі заходи до відкриття американського консуляту в Києві та радянського в Нью-Йорку. Сім американських дипломатів, які підготовляли відкриття консуляту в Києві, за наказом Президента мають повернутись до США, а 17 радянських дипломатів, які перебувають в Нью Йорку, повернутися в Радянський Союз".

Шевченко — великий український поет писав: "Коли ж діждемось Вашінґтона з новим і праведним законом? А діждемось колись!" Він так писав про Америку. Українці всі заходи робили, щоб в українській столиці Києві був американський консулят. Адже Київ має консуляти: болгарський, німецький, польський, румунський, чехословацький тощо. Чому ж не бути американському консулятові в Києві? Адже так багато українців живе в Америці. Призначений американський консул Шварц перфектно розмовляє українською мовою. Він був у Нью-Йорку та відвідав Баунд Брук, де є Осередок Української Православної Церкви, український Пантеон та Музей. Сам Блаженніший Митрополит Мстислав водив та давав пояснення консулеві. Ми були щасливі, що нарешті (...) сповнилося бажання американців та українців.

Не гублю надії, що консулят буде відкритий в Києві пізніше, а як буде самостійна Україна, то буде американське посольство в Києві в гарному будинку над Дніпром.

Любина Терещенко

При Всеукраїнській Академії Наук був Інститут Сходознавства під керівництвом академіка А. Кримського. Москва знищила його. Хай хтось напише за цей Інститут.

справу і єдність ті, що збираються під облудною назвою "Визвольного фронту". Настала рішуча потреба, щоб нарешті на форумі СКВУ припинились партійні ігри й щоб СКВУ став тим, чим повинен стати.

З нагоди ювілею присутні склали фінансову допомогу для "У. В." (наш Ювілят склав 60 дол., а разом зібрано — 153.00 дол.). З цієї суми виділено 30 дол. на Ювілей "Нових днів". Недавно ГУ СУЖЕРО виготовила збіркові листи і розіслала, щоб зібрати фінансову допомогу Гельсінкській групі, вже є добрі наслідки, надходять поважні суми грошей і заохочуючі листи. Гроші відразу відсилаються на конто, що є оголошене в пресі. Присутні висловили бажання підсилити активність збіркової акції.

Многії літа Ювілятові Григорію Константиновичу Морозові.

П. Глушениця

ІРИНА СЕНИК ДО КУЗИНИ В ДЕТРОЙТІ

14. 01. 80

Іванко!

Дорога моя, рідна, незабутня! Ти потрібуєш помочі, а я можливості не маю помогти. Навіть надії на швидке чи подальше лобабачення гаснуть, як ті ліхтарі на вулицях споночілих.

До болю вдивляюся у кожне слово твоє, вбираю в себе запаси далекі і плачу, читаючи... "Мій добрий, заграй нам думу...

Ось бачиш, місяця молодого серп нахилився до мого вікна. Певно і твого торкнеться ось-ось. Певно мелодії колядок новорічних пореливаються у твому і мому серці, аби самотність наша не цвіла снігами білими.

Сьогодні новий рік. Я ще не знаю — надійний, чи безнадійний, хоч вістки, як стріли затроєні.

Думаю про давнє, сучасне і майбутнє. Вони вщерть наповнені шовковим барвінком нашої землі. Житом, яким посипали пороги на краще життя, калиною рясною.

Твій афідавіт, буде безрезультатним, дорога. Вуйко Іван (Іван М. Чинченко) теж даремно старався. Відмовили. І буде тих відмов....., а від них огірчень і смутку і журби журливої.

Не трать здоров'я, бо й так його не вистарчає. Мушу свій ХРЕСТ нести сама, здалека від усього, що рідне. І понесу... бачиш, вже півтора року ось-ось (16. II.) сповниться. А ті 3,5 є марниця. Якби Бог здоров'я послав.

Святвечірню зірку колядувала з усіма, у цілому світі. Яким то була чудова мандрівка з вертепом у руці і Зорею у серці! Сама не знаю, звідки ця фантазія

у сірості буднів. І твої чудові листівки на мому різдвяному столі пишалися, і трійця горіла, і стигла кутя запашна. Це вперше, після довгих років поневіряння.

А тим часом січень спішився у у гості. Там далекий січень 1972 року... 12 січня. Хата не прибрана. І вістка — колюча, як дріт. 12 січня — **не** буде Маланки. І василь — Місяць у смутку спливе. Тих січнів, тих дротів, вагонів, решіток, наче б життя все в січневих... (нерозборливо). Боже, мій Боже, рік старий схлипує. А мої друзі десь у світах. Світи необійдені, світи поторощені, як поторощене власне життя. Кучугури снігу біліють на спогадах. А сніг запорошує шлях майбуття...

Ось, бачиш, дорога, як зле мати чуле серце.

Майже місяць хворіла вірусовим грипом. Тепер вщухло все, хоч слабість осталася. Думаю про взори і вишивки. Але, тепер не до них. Трохи читаю і святами втішаюся під небом чужим.

Пригортаю, цілую. Думаю. Ох, ті думи. Чекаю вісток.

Завжди... **Ірина.**

З оригіналом згідно: **о. д-р Іван М. Чинченко,** Вінніпеґ, Манітоба.

П. С. Лист цей прийшов леґальним шляхом, т.т. пройшов совєтську цензуру. Читачам буде корисно ознайомитись з психічним настроєм одної із багатьох наших Страдників.

Іван М. Чинченко

БОРОНИТИСЬ ЧИ КАЯТИСЬ?

Вітаю отця С. Сороку з його гаслом "Коли б'ють — обороняйся!" ("Нові дні" ч. 358) замість традиційного "Коли б'ють в ліву — підстав ще й праву!" Це нове гасло давно б уже нам придалося, бо нам уже так натовкли у ліву і в праву, що вже не знаємо, в котру нам луплять — обидві болять нестерпно!

Але не забуваймо, що боронитись треба лише від зла, а як хто піймався в шкоді — терпи, козаче, хоч як боляче!

П. Одарченко добре лупцює тих, що повинні б знати мову бездоганно, а поводяться з нею, мов шевці. Доки він лупцює "далеких" — ми тішимося та "втріскуємося" в нього, а як дістанеться комусь з "ближніх" — рятуй, хто в Бога вірує!

Не будучи мовознавцем, я також бачу недоречність у закиді, що, мовляв, хто НА-кає — той принижує Україну до рівня провінції. Тож перше ніж брати нас на Бога, натякаючи на зраду, я раджу прихильникам В-кання прочитати ось ці рядки:

Було колись, **на Вкраїні** ревіли гармати,

Було колись, запорожці вміли панувати! (Підкр. моє).

Чи й не приниження! І мабуть не знайдеться жодного прихильника В-кання, котрий не знав би автора цих рядків. Якщо одного прикладу замало, то в Кобзарі їх можна знайти сотні (...).

Чи наші предки вважали Русь чиєюсь провінцією, а чи гордилися нею, як найбільшою, наймогутнішою?

Не погоджуюся й з "проґресистами", для кого форма "на" застаріла. Як же застаріла, коли народ одноцушно нею користується, відкидаючи модернізацію?

Єдине, з чим погоджуюся, це те, що "У нас не так, як у людей". Але чому воно має бути так, як у когось? Хоч як недоречно виглядає англійське велике "Я", але вони його не зрікаються, бо то їхнє! Поляки ще й досі кажуть "у Немчех", "ве Влохах", "у Венґжех" (у німцях, в італійцях, у мадярах(, а не в Німеччині і т. д. Свою батьківщину вони називають Польська, а не Польща або Польщизна; росіяни називають себе русскими. То може й нам треба казати й писати Українська, замість Україна; український, замість українець? Зрештою, може й назву Україна цілком викинути, щоб не казали сусіди, що то їхня окраїна?

Але ж ми сусідам не вгодим, аж доки не закакаєм" та не "зачтокаєм" або не "зацокаєм".

Відносно "утріскувань" та розчарувань, як досвідчений в "амурських" справах (зокрема в розчаруваннях!), я нікому не раджу ні в кого "утріскуватись", крім власної дружини. Тоді ваше життя буде нудне та похмуре, але зносне. Тих, що трудяться над правописом, чи ще над чимсь, треба поважати й шанувати, навіть тоді, як вони помиляються або ми їх не розуміємо.

Ф. Миколаєнко
Перт, Австралія

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Вельмишановні Панове!

Зголошую нову передплату "Нових днів" на рік 1980, залучуючи чек на 112 дол. як належність і видавничий фонд "Нових днів".

З пошаною

Юрій Кравчук, Ері, Па.

Шш. Пане Кравчук!

Вибачте, що не втерпіли ми й надрукували Вашого короткого листа. Щире спасибі за нову передплату й за княжу пожертву на видавничий фонд. **Редактор**

Високоповажані Панове!

Висилаю 22 (двадцять два) дол., передплата журнала на 1980 рік і 10 дол. на розбудову Видавництва "Нові дні".

Нехай Бог помагає Вам у почесних Ваших трудах задля правди українського друкованого слова!

З українським привітом і пошаною —

протопресвітер Демид Бурко
Німеччина
22 лютого р. Б. 1980

Висилаю поштовий переказ на $42.00 (сорок два) дол. $12.00 — це передплата на журнал "Н. Д." на 1980 р., а $30.00 в честь 30-ліття "Н. Д." на його розбудову, щоб ще кращий журнал був і стояв на довговічному ґрунті. Хай Вам Бог допомагає у Вашій корисній праці. Культурнішого журналу за "Н. Д." я ще тут не читав.

З пошаною

С. Токар

Висилаю передплату на 1980 рік, а решту на пресфонд для вшанування пок. П. Волиняка, завдяки якому "Нові дні" заіснували.

Бажаю Вам при цій нагоді витривалости й успішного продовження появи журналу, який, не зважаючи на всякі труднощі, спромігся утриматись на належному рівні.

Марія Логуш, Канада

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

ІВАН КУРСЕНКО

Редакція "Нових днів" дістала сумну вістку з Норвегії, що вночі з 12 на 13 лютого ц.р. упокоївся в Бозі довголітній передплатник нашого журналу Іван Курсенко. Покійний був родом з Наддніпрянщини, на жаль, ближчих інформацій про нього не маємо. Про його добрий характер свідчить хоча б той факт, що будучи тяжко хворим, день перед своєю смертю, він вважав за потрібне погасити своє невеличке заборгування за журнал.

Дочці сл п. Івана Курсенка і його приятелям-українцям у Норвегії та в інших країнах висловлюємо наше співчуття.

МИКОЛА АРКАС

27 лютого ц.р. помер у Ґардінер, Мейн, письменник й історик, колишній співробітник "Нових днів" д-р Микола М. Аркас, автор "Історії Чорноморщини", перекладу "Іліяди" та інших творів. Микола Аркас був молодшим сином нашого відомого історика Миколи Аркаса. Народився в 1898 році на Миколаївщині, від 1921 року жив у Празі, а після Другої світової війни в США.

СТЕПАН КЛОЧУРАК

З Праги надійшла вістка, що там помер на 86-му році життя колишній член уряду Карпатської України й лідер української фракції Аграрної партії Степан Клочурак. До Другої світової війни Ст. Клочурак був видатним культурним і громадсько-політичним діячем нашої Срібної Землі й за це в роках 1945-1956 відстраждав у багатьох в'язницях і концтаборах СРСР.

МИКОЛА ПРИХОДЬКО

19 лютого ц.р. помер у Ніяґара Фалс на 73-му році життя відомий наш письменник, журналіст і громадсько-культурний діяч, за фахом інженер, — Микола Приходько. Покійний був родом з Полтавщини, до війни викладав у вищих школах України, опісля був заарештований радянською владою і засланий до концтаборів. Свої тодішні переживання описав у багатьох спогадах і автобіографічних романах. Деякі з них перекладені на багато мов і мали чималий успіх у читачів.

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Початок див. стор. 13)

у справі реабілітації Курбаса. Будь ласка, познайомтеся зі справою.

І кладе перед нами стаканну товстезну теку. І ми з В. заходилися гортати папери. І мене з кожною сторінкою охоплював все більший жах.

Зізнання, зізнання у всьому! Цілковите марення — і його підписи, його підписи, я його руку добре знаю. В. питає тихенко:

— Його рука?

Я тільки покивав. І закрили ми справу. Сказали слідчому, що знаємо Олександра Степанови як найчеснішого, відданого вітчизні діяча, написали пояснення. Слідчий помітив, як ми похапцем справу закрили, не схотіли читати, і каже на прощання:

— Вас вражає? А ви уявіть собі, що ви опинилися на його місці 20 років назад. Як би вчинили?

— Мабуть, так само, як і ви б з нами чинили ті ж 20 років назад, — відповів я йому якомога чемніше.

Повсміхалися ми одне одному, поручкалися та й попрощалися з тим люб'язним приємним слідчим...

І Лесь Курбас, — людина "не от мира сего", що знала одне лише своє мистецтво, поет і святий, — зрадив себе. Для свого морального розстрілу (додамо: не тільки морального, але й фізичного) вони самі подавали патрони. Оборонці на процесі СВУ, ніби виправдовувались перед народом в залі суду й перед історією за стінами Опери, підкреслюють, що обвинувачені дружно вибивають у них з рук всі козирі:

ГРОДЗИНСЬКИЙ: — Гермайзе на процесі був сам своїм обвинувачем...

РИВЛІН: — Вони (Підгаєцький, Барбар, Черняхівський) винесли самі собі присуд, який містить в собі одне слово — засудження!

ВІЛЕНСЬКИЙ: — Підсудні засуджені власним зізнанням, власним каяттям...

ЩО Ж ВИ НАРОБИЛИ, ХЛОПЦІ? ЯК ЖЕ ВИ МОГЛИ?

(Далі буде)

До уваги читачам Н.Д. у Франції — Адміністрація Нових Днів просить пана Парнароскі Анатол подати свою повну адресу.

Ще можна набути

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

на доброму папері, 25 фот,
у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно з пересилкою.

Книга має 680 сторінок,

Поштові перекази або чеки виписувати на "НОВІ ДНІ".

ПОЖЕРТВИ НА ЮВІЛЕЙНИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

Н. Латишко, Іслінґтон, Канада	$38.00
І. Осійчук, Мортон Ґраве, США	38.00
Ф. Миколаєнко, Австралія	34.25
Пані Е. Мельничук, Едмонтон, Канада	28.00
І. Даценко, Торонто	30.00
Разом	$168.25

ПЕРЕДПЛАТА ДЛЯ НОВИХ ЧИТАЧІВ

М. Гнатів, Вінніпеґ, Канада	2
Пані А. Шпук, Каліфорнія, США	1
Ф. Миколаєнко, Австралія	1
Сенко, Єроввіл, США	1

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

Замість квітів на могилу сл. пам. поета і письменника Бориса Олександрова-Грибінського складаю пожертву на журнал "Нові дні" $30.00, а вельмишановній родині висловлюю глибоке співчуття.

Іван Наливайко, Гамільтон

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ТВА "НОВІ ДНІ"

Пані М. Маренін, Порт Ст. Луці, США	$25.00
Д-р Ю. Мовчан, Македонія, США	18.00
В. Сойко, Монтреаль, Канада	18.00
П. Остапович, Торонто, Канада	16.00
Пані Г. Закревська, Австралія	15.00
І. Козачок, Монтреаль, Канада	12.00
Г. Домашовець, Моріс, США	10.00
М. Шаблій, Ірлінґтон, США	10.00
о. Прот. Д. Бурко, Німеччина	10.00
Г. Кулик, Торонто, Канада (Писанка для "Н. Д.)	10.00
В. Кравець, Едмонтон, Канада	8.00
С. Глушко, Торонто, Канада	8.00
В. Кравець, Едмонтон, Канада	8.00
О. Сахно, Ґардінер, США	8.00
Т. Ткач, Норт Берґен, США	8.00
Я. Волан, Монреаль, Канада	8.00
Пані Г. Коверна, Фонтгіл, Канада	8.00
М. Ковалевський, Ютика, США	8.00
Н. Барабаш, Вілловдейл, Канада	8.00
М. Лека, Торонто, Канада	6.00
Г. Безуглий, Лівінґтон, США	6.00
М. Козоріз, Тандер Бей, Канада	6.00
Д. Сачківський, Торонто, Канада	8.00
І. Бугаєнко, Мінніаполіс, США	5.00
В. Шимко, Торонто, Канада	4.00
Пані Софія Шумило, Дітройт, США	3.00
о. М. І. Лисенко, Чікаґо, США	3.00
О. Семотюк, Торонто, Канада	3.00
Пані Т. М. Масків, Торонто, Канада	3.00
Пані А. Голодзовська, Сомервіл, США	3.00
М. Мотула, Мейплвуд, США	3.00
І. П. Деревянка, Бельгія	3.00
М. Мотта, Торонто, Канада	3.00
П. Шанда, Іслінґтон, Канада	3.00
А. Филипович, Міннеаполіс, США	3.00
Пані Лариса Журавель, Міннеаопліс, США	3.00
Пані Олена Шпаківська, Вудгафен, США	3.00
Пані А. Міцкевич, Кантон, США	3.00
Л. Шар, Оттава, Канада	3.00
Я. Возняк, Франція	1.20
Пані Г. Корінь, Австралія	1.12
С. Домазар, Австралія	1.00
А. Педа, Даннемора, США	1.00
Разом	**$289.00**

ПОЖЕРТВИ НА ЮВІЛЕЙНИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

Юрій Кравчук, США	$100.00
Д-р В. Чекалюк, Австралія	38.00
С. Токар, Ніяґара, Канада	30.00
Д. Кіреєв, Чікаґо, США	30.00
Д. Павлишин, Клівленд, США	26.00
М. П. Новак, Лос Анджелес, США	25.00
П. Глушениця, Торонто, Канада (з ювілею 60-річчя Г. М.)	40.00
Разом	**$289.00**

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Проф. Д. Нитченко, Австралія	7
Клавдія Фольц, Австралія	1
Софія Шумило, Дітройт, США	1
Лариса Роговська, Торонто	1
С. Криволап, Австралія	1

ПЕРЕДПЛАТА ДЛЯ НОВИХ ЧИТАЧІВ:

В. Яковишенко, Торонто, Канада	1
С. Глушко, Торонто, Канада	1

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і Адміністрація "Н. Д."

НОВА КНИЖКА ДМИТРА ЧУБА

У в-ві "Ластівка" в Австралії вийшла з друку нова книжка Дмитра Ч у б а

"З НОВОҐВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ"

(На слідах Миклухи-Маклая)

128 сторінок, на крейдяному папері з 45 світлинами, трикольоровою обкладинкою П. Вакуленка. Друк виконала Українська видавнича спілка в Лондоні.

Ціна книжки в Америці й Канаді $3.50

Гуртовим замовцям відповідна знижка.

Замовляти у в-ві "Нові дні", в адміністратора п. Г. Мороза та в українських книгарнях.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ФУНДАЦІЯ ДАЛА 100 ТИСЯЧ ДОЛЯРІВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В КАНАДІ

27-го грудня 1979 року Дирекція Шевченківської Фундації приділила 58.400 дол. на 31 субсидій і стипендій на розвиток української культури в Канаді. Попередньо 5-го липня 1979 року признано 12 субсидій у висоті 10.800 дол., що разом дає суму 69.200 дол. У цьому діловому році передбачено відбути ще одне засідання в половині лютого ц.р. для розподілу біля 30.000 дол. З доходів, одержаних у попередніх роках, виплачено субсидій і стипендій на загальну суму 358.-456 долярів.

НАДІСЛАНІ НОВІ КНИЖКИ

Євген Сверстюк. "Вибране". Упорядкував Іван Кошелівець. Мюнхен, Сучасність, 1979. 274 стор. Ціна 10 долярів.

Гаврило Гордієнко. "Під щитом Марса: спогади, Мої Подєбради" (1922-1931). Філядельфія, Накладом Автора, 1977. 231 стор., ілюстр.

Улас Самчук. "Плянета Ді-Пі: нотатки й листи". Вінніпеґ, Інститут Дослідів Волині, 1979. 354 стор. Ілюстр.

Іван Боднарчук. "До рідних причалів: репортажі з обстеження шкіл у Канаді". Обкладинка В. Боднарський. Торонто-Вінніпеґ, Комісія Шкільництва при Онтарійській Раді КУК, 1979. 256 стор., ілюстр. Ціна 12 долярів.

Остап Тарнавський. "Камінні ступені: новели і нариси". Буенос - Айрес, В-во Юліяна Середяка, 1979. Обкладинка і портрет автора роботи мистця Любослава Гуцалюка. 158 стор.

Михайло Сосновський. "Між оптимізмом і песимізмом": вибрані статті і есеї, 1968-1973. НТШ, Бібл. українознавства, т. 47, Нью-Йорк-Торонто, Трідент Інтернешинел, 1979. 735 стор., портр. Ціна 16 дол.

Леся Богуславець. "Який Сава, така й слава": гуморески. Мельборн, В-во "Байда", 1979. 87 стор.

Микола П. Новак. "На сторожі України": власні спогади, історичні матеріяли, документи, листування, архів. Лос Анджелес, Накладом Автора, 1979. 604 стор., багато ілюстр. Ціна 30 дол. з пересилкою.

"Час на перегляд і час на зміни: матеріяли VII-го З'їзду УРДП та післяз'їздового обговорення актуальних питань українського революційно-демократичного руху. "Наші позиції", ч. 31. Новий Ульм, В-во ЦК УРДП, 1979. 198 стор. Ціна 3.50 дол.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ч. II. Синтакса. Четверте видання. **Ціна 3.50 дол.**

Петро Волиняк. КИЇВ: читанка для 3-ої кляси. 4-те видання. **Ціна 2.00 дол.**

Петро Волиняк. ЛАНИ. Читанка для 4-ої кляси. 4-те видання. **Ціна 2.00 дол.**

О. Курило. УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. 5-те видання. **Ціна 2.50 дол.**

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова граматика української мови. ч. 1. Ціна 2.00 дол.

А. Юриняк. КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: оповідання й фейлетони. Ціна 5.00 дол.

Д. Чуб. З НОВОҐВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах Миклухи Маклая. Книжка багатоілюстрована. **Ціна 3.50 дол.**

Б. Антоненко-Давидович. "ПЕЧАТКА". Цікаве й маловідоме оповідання з часів Центральної Ради. Передмова Дмитра Чуба. Кольорова обкладинка Олі Когут. 85 стор., три портрети Б. Антоненка-Давидовича. **Ціна 3.00 дол.**

В. Гришко. ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ. Ціна 2.00 дол.

П. Карпенко-Криниця. ІНДІЯНСЬКІ ВАЛЯДИ. Ціна 2.00 дол.

А. Бондаренко. СЛОВО В ДИСКУСІЇ, ЯКОЇ НЕ БУЛО. Ціна 1.50 дол.

Всі книжки замовляти в адміністрації "Нових днів".

"УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ"

будять думку, будять волю, мобілізують силу українського народу навколо справи визволення! "Українські Вісті", які колись редаґував Іван Багряний, мусять бути в кожного українця демократа!

Передплачуйте "Українські Вісті", що виходять раз у тиждень. Річна передплата 20 американських долярів. Адреса:

UKRAINIAN NEWS
P. O. Box 12148
Detroit, Michigan 48212. USA